

Яфитыныгъэхэр къэухъумэгъэнхэ фæе

ХэбзэухъумэнымкӀэ координационнэ коммиссиеу республикэм щызэхашагъэм зичэзыу зэхэсыгъоу тыгъуасэ илагъэр зерищагъ Адыгэ Республикэм и Лышхъэу Тхьаклушынэ Аслъан. Ащ хэлэжъагъэх федеральнэ инспектор шхъалэу Лылужъу Адам, АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхьаматэу Владимир Нарожнэр, республикэм и Премьер-министрэу Къумпыл Мурат, хэбзэухъумэкӀо къулыкӀухэм, муниципальнэ гъэпсыкӀэ зилэ къэлэ ыкӀи район администрациехэм япашэхэр, нэмыкӀхэри.

Зыныбжъ имыкӀуыгъэхэм яфитыныгъэхэр къэухъумэгъэнхэм даклоу, ны-тыхэм анаӀэ зытемыт сабийхэм хэбзэгъэуцугъэр амыукӀоным фэшӀ пэшлорыгъэшӀ лӀфтьабзэу зэхашэхэрэмкӀэ къулыкӀу зэфӀшхъафхэм лӀф зэрэздэшӀэн фæе,

ащкӀэ япшӀэрылхэр зэрагъэцакӀэрэм афӀгъэхыгъагъ апӀэрэ лӀфыгъоу къызэрэуыгъэхэр зытегуыцӀагъэхэр.

АР-м гъэсэнэгъэмрэ шӀэныгъэмрэкӀэ и Министерствэ ипашӀэ игуадзэу Надежда Кабановам къызэрилуагъэмкӀэ, УФ-м

и Президент ышӀыгъэ унашӀом диштӀэу зыныбжъ имыкӀуыгъэхэм яшӀоигъоныгъэхэр зыдыхэлъытӀгъэ программӀэу 2012 — 2017-рэ илъэсхэм ателытагъэр республикэм чанӀэу цагъэцакӀэ. АщкӀэ пшӀэдэкӀыжъ зыжыштхэри агъэнэфагъэх. Программэм пшӀэрылхъу шхъалэу илӀр шӀӀэныгъэм чӀыплӀэ къин ригъэуцогъэ сабийхэм къэралыгъо лӀпылӀгъу ягъэгъотыгъэныр, сьд фӀдӀэрэ лъэныкъокӀи ахэм яфитыныгъэхэр къэухъумэгъэнхэр ары. Анахъ мэхъанэшхэ зилӀэу ащ къыдыхэлъытагъэхэм ащыц зянэ-зятэ зымылӀжъхэм псӀэплӀхэр ягъэгъотыгъэныр. Адыгеир пштӀэм, мыщ фӀдӀэ чӀэзыум нӀбгырӀэ 483-рэ хэтӀыгъ, ахэм ащыцӀэу нӀбгырӀэ 204-мӀэ джырэ уахътэм зыщыпсӀэуштхэр ара-

гъэгъотыгъ, къэнэжыгъэхэми къатӀэфӀэрр аӀэкӀэгъэхъгъэным лӀф дашӀэ. Джаш фӀдӀэу сабийр зыплӀунӀэу зыштӀгъэ унагъохэм зӀтыгъо ахъцӀэ лӀпылӀгъоу ара-тырэм ыкӀи мазӀэ къӀс афатӀуп-щырэм зэрахъуагъэр къылуагъ.

УФ-м и Следственнэ комитет и Следственнэ гъӀорышлӀлӀу Адыгеим шӀӀэм ипашӀэу Александр Глуценкэм къызэрэхигъэщыгъэмкӀэ, 2012-рэ илъэсым ыкӀи илъэсӀэу тызыхэтӀым имӀзых зыныбжъ имыкӀуыгъэхэм аӀэныкъокӀэ бзӀджӀшӀгъэ пчъагъэ зэрахъуагъэу агъэунафӀыгъ. Ащ япхыгъэу уголовнӀэ лӀфи 140-рэ къызӀлуахыгъ, 41-р хыкӀумым лӀкӀагъэхъагъ. БзӀджӀшӀагъэхэм янахыбӀэр зыныбжъ имыкӀуыгъэхэм зӀрябэныгъэхэм епхыгъэх. ЗӀгъурылӀоныгъэ зӀрымылхъ, ны-ты ешъуаклохэр зӀрыс унагъохэр арых мыщ фӀдӀэ тхъамыкӀагъохэр бӀрӀэ къызӀэхуылӀэхэрр. Ясабийхэр аплӀунхэмкӀэ ащ фӀдӀэхэм фитыныгъэхэр алахых, ау сабийм егъашӀи ыгу имыкӀыжыныу ипсихикӀэ шъобж хылыгъэ тешагъэ мэхъу. Джаш фӀдӀэу ежъ зыныбжъ имыкӀуыгъэхэм зэрахъуагъэ бзӀджӀшӀагъэхэм аӀэныкъокӀи уголовнӀэ лӀф 40 къызӀэрӀзӀлуахыгъэр А. Глуценкэм къыхигъэщыгъ.

Мы лӀфыгъом епхыгъэу нӀзужым къӀгуыцӀагъ ыкӀи зӀфӀ-

хысыжъхэр къышӀыгъэх сабийхэм яфитыныгъэхэмкӀэ УполномоченнӀэу Адыгеим шӀӀэ Александр Ивашиным.

БзӀджӀшӀэ шӀыкӀэм тетӀэу фӀдӀэ зӀзыгъэгъотыхэрэм, джаш фӀдӀэу терроризмэм ахъцӀэ лӀпылӀгъу фӀхъуэхэрэм апӀэшлуклогъэным фӀшӀ лӀфӀу ашӀэрэм къышӀуцугъэх ыкӀи тапӀекӀэ анахъу анаӀэ зытырагъэтышт лъэныкъохэр къагъэнэфагъэх УФ-м щынӀгъончъэнымкӀэ ифедеральнӀэ къулыкӀу АР-мкӀэ и ГъӀорышлӀлӀэ ипашӀэу Олег СелезневырӀэ АР-м хӀгъэгу кӀоцӀ лӀфхэмкӀэ иминистрӀэ игуадзӀэ БрантӀэ МурадинрӀэ.

Кошын лӀфхэмкӀэ «УФ-м икӀӀэралыгъо политикӀэ и Концепциеу 2025-рэ илъэсым нӀс телытагъэр» зыфилорэм къышӀыгъэнэфагъэ лъэныкъохэр Адыгеим зӀрӀагъэцакӀэхэрэм зӀхэсыгъом хӀлӀжъагъэхэр те-гуыцӀагъэх, унӀшӀо гъэнэфагъэхэр ашӀыгъэх.

АР-м и Лышхъэ зыщымыгъэрӀзӀгъэ чӀыплӀэхэм нахъ къащыуцугъ, къӀгуыцӀагъэхэм улчӀэ гъэнэфагъэхэри афигъэзагъэх. Сабийхэм яфитыныгъэхэр къэухъумэгъэнхэр пшӀэрылхъу зӀрӀагъэтыр къызӀэрэуыгъэхэм джыри зӀ агу къыгъӀкӀыжыгъ.

— лӀфыгъоу непӀэ тызыхӀ-лӀпагъэхэр къызӀэрыкӀохӀ. Ащ фӀшӀ пшӀэдэкӀыжъу ахырӀэр къагурылӀзӀэ министрствӀэхэм, къулыкӀухэм, нӀмыкӀ структу-рӀэхэм ялӀфшӀӀэн нахъ агъӀлӀгъ-шын, къатӀэфӀэрр зӀкӀэ шӀокӀ имылу агъӀцӀкӀӀэн фæе, — къылуагъ Тхьаклушынэ Аслъан кӀэуым.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

СурӀтыр А. Гусевым тыри-хыгъ.

ЗӀкӀӀэми ар зӀдырӀаф

Наркотикхэр хӀбзӀнчъэу гъзеклогъэнхэм пӀшлуклогъэнымкӀэ республикӀэ коммиссиеу зэхашагъэм изӀхэ-сыгъоу тыгъуасӀэ шылагъэр зерищагъ Адыгэ Республикэм и Лышхъэу Тхьаклушынэ Аслъан.

Наркотикхэр хӀбзӀнчъэу зыгъӀфедӀхэрэм ыкӀи зыгъӀзеклогъэрэм апӀэшлуклогъэнымкӀэ къӀбар жъугъэм иамалхэм мэхъанӀэу ялӀм епхыгъагъ зытегуыцӀэнху агъэнэфагъэ апӀэрэ лӀфыгъор. Мыщ фӀгъэхыгъэу къӀгуыцӀагъ АР-м лъӀпкӀ лӀфхэмкӀэ, лӀкӀыб къӀралхэм ащыпсӀэурӀэ тильӀпкӀэгухэм адырӀӀэ зӀпхыныгъэхэмкӀэ ыкӀи къӀбар жъугъэм иамалхэмкӀэ и Комитет итхъаматэу Шхъэ-

лӀхӀо АскӀэр. Ащ къызӀэрилуагъэмкӀэ, 2013-рэ илъэсыр къы-зыхъагъэм щегъэжъагъэу наркотикхэр хӀбзӀнчъэу зыгъӀзеклогъэрэм апӀэшлуклогъэнымкӀэ ыкӀи къӀэтыни 120-рэ фӀдиз республикэм икӀӀбарлӀыгъэ-лӀс амалхэм къагъэхъазырыгъ. Джаш фӀдӀэу мы гумӀкӀыгъом цӀыфхэм анаӀэ тырадзӀным пае баннерхэр, рекламнӀэ гуа-зӀхэр урамхэм ащагъэуцугъэх, видеороликхэр зӀхагъэуцугъэх,

пӀшлорыгъэшӀ лӀфтьабзӀхэр рагъӀэкӀокӀыгъэх.

Наркотикхэр хӀбзӀнчъэу зыгъӀфедӀхэрэм ыкӀи зыгъӀзеклогъэрэм апӀэшлуклогъэнымкӀэ лӀфӀу ашӀэрэм къытегуыцӀагъэх АР-м культурӀэмкӀэ иминистрӀэ игуадзӀэу Нафиса Васильевар, ШӀуджӀн ыкӀи КошхъӀблӀэ рай-онхэм яадминистрациехэм япашӀэхӀэу МӀрӀэтыкӀо АслъанрӀэ ХъамырзӀэ ЗауррӀэ.

ХъамырзӀэ Заур къызӀэрилуагъэмкӀэ, наркотикхэр зыгъӀфедӀрӀэ нӀбгырӀэ 22-рэ юныгъом и 1-м ехъулӀэу КошхъӀблӀэ рай-он сымӀджӀщым иучет хӀэтых. Ахэм гурытымкӀэ илъӀс 40 — 45-рэ аныбжъ. Районным щызӀ-хӀащӀэр пӀшлорыгъэшӀ лӀфтьабзӀхэм яшӀуагъӀкӀэ, зыныбжъ

имыкӀуыгъэхэм наркотикхэр е психотропнӀэ веществохэр агъӀфедӀхӀэу агъӀунафӀыгъӀ. АщкӀэ мэхъанэшхэ зилӀэу пашӀэм къы-хигъэщыгъэр КошхъӀблӀэ рай-онным спорт зӀнӀкъокъоу шы-зӀхашӀэхэрэм ныбжыкӀӀхэр бӀу зӀрахӀлажъэхэрр ары.

МӀрӀэтыкӀо Аслъан къызӀ-рӀэуыгъогъэхэр зӀрӀагъӀгъоза-гъӀэхэмкӀэ, мы мафӀэхэм яхъу-лӀу районным щыпсӀэурӀэ нӀбгы-рӀэ 45-рэ учетым хӀэтых. Ахэм ащыцӀэу нӀбгырӀэ 39-р кӀӀп ешӀох.

Наркоманием пӀшлуклогъэ-нымкӀэ амалышӀоу щыт физиче-скӀэ культурӀэмрӀэ спортымрӀэ апыщагъэхэм япчъагъэ хӀгъэ-хъогъэныр. Зыныбжъ имыкӀу-гъэхэм, ныбжыкӀӀхэм апае лӀф зышӀӀэр спорт секциехӀэу, клуб-хӀэу муниципальнӀэ образова-ниехэм ащӀӀэхэм ялӀфшӀӀэн нахъ агъӀлӀгъэным зӀрӀафӀер АР-м и

Лышхъэ анахъ шхъалӀэу къы-хигъэщыгъэх.

— Унагъом, обществӀэм къа-щегъэжъагъэу хӀбзӀухъумӀкӀо къулыкӀухэм анӀӀэу мы тхъа-мыкӀагъом пӀшлуклогъэным анаӀэ тырагъӀэтын фæе. Мыщ дӀжыым анахъу зышӀуагъэ кӀӀзыгъӀӀӀон зылӀӀкӀыштхэр къоджӀэ псӀӀӀлӀхэм япашӀэхэм-рӀэ ахэм адӀс цӀыфхэмрӀэ арых. Сыда пӀомӀэ наркотикхэр зы-гъӀфедӀхэрӀэри, хӀбзӀнчъэу зы-гъӀзеклогъэрӀэри ахэм нахъ дӀ-гъоу ашӀӀэх. Ащ даклоу мини-стерствӀэхэм, къулыкӀухэм, об-ществӀэм тӀӀо зӀхӀлӀэу мы тхъамыкӀагъом тыпӀэуцужы-нын, тиньбжыкӀӀхэр, тӀцӀыфхэр къӀэтыухъумӀнхӀэ, бзӀджӀшӀагъэ зезыхъэхэрэм къатӀэфӀэр пшӀэ-дӀкӀыжыр ядгъэхын фæе, — къылуагъ Тхьаклушынэ Аслъан зӀхэсыгъом зӀфӀхысыжъхэр къыфишӀыхӀэ.

(Тикорр.).

Анахь дэгъухэм ащыщ хъугъэх

Джырэблагъэ къэбар дэгъу республикэм къылъыӀэсыгъ. Урысыем ианахъ еджэпӀэ дэгъу 500-мэ ащыц хъугъэх Адыгеим иеджэпӀитӀу. Ахэр Адыгъ республикэ гимназиермэ Мыекъопэ лицеев N 8-мрэ арых.

Хысап гэсэныгэмклэ Москва дэт Гунчэм УФ-м гэсэныгэмрэ шэлэныгэмрэкэлэ и Министрствэ игусуэ мы мафэхэм зэфэхысыжхэр ышлыгэх ыкли Урысыемклэ анахь еджэлэ дэгүу 500 кьагээн-фаг. Сыда анахь дэгүухэр кыхчыхыгэнхэмклэ лэубытылэ ашлыгэр? Анахь мэханэ зэрэтыгэр зэтыгыу ушэтынхэм клэух дэгүухэр кьащызыгэлэ-гьогьэ ыкли Урысые олимпиа-

дэм хэлажъэхи щытекIуагъэхэр
нахьыбэу зилэхэр арых.

Еджэпlтlоу зыцлэ кьэтlуагъ-хэм илъэс къэс ушэтынхэм гъэхъгъэ дэгъухэр ашашлых ыкlи Урысые олимпиадэхэм тeкlоньгъэхэр къашыдахых. АР-м гъэсэныгъэмрэ шлэныгъэмрэклэ и Министерствэ къызырэрэщыта-луагъэмклэ, 2013-рэ илъэсым цылэгъэ чылплэ олимпиадэм гим-назием шыццэ нэбгырэ 13, гу-рыт еджаплэу N 8-м шыццэ клэлэеджэкlуи 10 хэлэжъагъ. Еджэпlтlумэ яклэлэеджэкlо зырыз Урысые олимпиадэу мы илъэсым клуагъэм шытeкlуагъэх. Ахэр гимназиемклэ Дарья Цыба ыкlи лицееу N 8-мклэ Елиза-вета Стрельцоваар арых.

Арьшъ, еджаплэху анахь дэгъухэм ясатырхэм ахэхагъэхэм яклэлэегъаджэхэми яклэлэеджаклохэми тафэгушло, ягэхэхагъэхэм ахагэхьонэу афэтэл.

СИХЪУ Гощнагъу.

Щынэгъончъэным исыхъат

Мыекьопэ политехническэ техникумэу псэуплэу Ханскэм дэтым автомеханикхэр кыызшагъахьа-зырырэ группэм гоогурыкыным ишапхьэхэр зэрашлэрэм фэгъэхьыгъэ зэлухыгъэ егъджэн сыхьат шыцэхашцэгъагъ.

Мы еджап1эм ипашэ игуа-
дзэ, гьогурьк1оньр чынэгьон-
чэнымк1э ик1элэегьаджэ ык1и
гьогурьк1оньр чынэгьончэным-
к1э АР-м икьулыкьу ибатальон
шхьафх иинспектор ащ хэлэ-
жьагьэх.

Егъэджен сыхъатым пшъэ-рыльэу иагъэр водитель ныб-жыкълэхэр гюгурыклоныр шы-нэгъончъэным илофыгъо хэщэ-гъэнхэр, ежхэм ыкли нэмыкл-хэм ахылэныгъэклэ пшъэдэклъ-жэу ахырэр къагурыгъэлогъэ-ныр ары.

Гюгурыклымкӱлӱ шапхӱхӱр дӱгюу зӱрӱлӱхӱрӱр еджакло-хӱм кыӱгӱлӱгӱагӱ. Зӱклӱ нӱб-гырӱ 25-мӱ нӱфынӱм пӱцӱу-жыырӱ пкыгӱхӱхӱр, тӱрӱзӱу ыкӱи шынгӱончӱу урамӱм, гюгум зӱрӱрыклымкӱлӱ фаехӱр зӱрӱт-хӱгӱ тхӱпӱхӱр аратыгӱх.

Ю. МАНЖУРИНА

Гюгурыкӧнӱр щынӕгӧн-
чъынымкӕ АР-м ыкхулы-
кху ибатальон сыхъаф
инспектор, полицием ика-
питан

Лъэпкъ тхылъым ифестиваль къэблагъэ

Лъэпкъ тхылъым ифестивалэу «Тхылъыр — лъэпкъ-хэм язэгурьылоньгъэрэ язэдэгъштэныгъэрэ якIурэ гъогу» зыфиIорэр кIыхъащт мазем иапэрэ мафэ щыIэщт. Мафэм сыхъатыр 11-м Миекъуапэ изыгъэспэфылэ гIуIчэу паркым ар кIыщызэIуахыщт.

АР-м и Ляпкэ тхылъеджаплэ ипрограммэу «Адыгэ Республикэм ис лъапкыхэм якультурнэ земылэужыгуагъ» зыфилорэм кыдызылэптыгтагъу фестивалыр зэхащэшт. Мэхънэ шыхьалэу ащ илэр — тишьолыыр щыпсэурэ цыфхэр тхылъымкIэ злпыхгэнхэр, лъапкэ зэфэшхьафыбэмэ кыхахэкIыгэхэм абзэ, якультурэ, яхабзэхэм

лътэныгэ афягэшыгэныр
арых.

АР-м ипашэхэр, кьулыкьу эфэшъхьафхэм ялыкьлохэр, общественнэ организациехэр, тхаклохэр, усаклохэр, шлэныгэ-лэжьхэр, республикэм ихьыз-мэтшлэлэхэм япашэхэр, тхыль-еджаплэхэм ялофышлэхэр, нэмькыхэр фестивалым хэлэ-жьэнху рагэблэгьагьх. Льяпкь

Сатыу циклум пае

АР-м и Премьер-министруу Къумпыл Мурат сатыу цыклым хэхьоньгъэхэр егъэшлыгъэнымкж АР-м и Агентствэ илофшэн зэригъэпсырэм зышигъэгъозагъ.

Сатыу цыклым хэxоныгъэхэр егъэшлыгъэнымклэ Агентствэм сатыу цыклым ыкли гурытым халъытэрэ хъызмэтшлалэхэм ахъцэ чыфэ ятыгъэным телъытгъэ ыкли чыфэ къалызыхырэмэ лэпылэгъу афэхъурэ «фонд шэс» зыфилорэ программэхэр егъэцаклэх. Ахэм сатыушлхэр ахэлэжьэнхэм пае лэпылэгъу зэрэфэхъухэрэм Премьер-министрэр клэупчагъ. Мафэ къэс нэбгыритф-нэбгырих фэдиз программэхэм зашагъэгъозэнэу Агентствэм кызырекълуалэрэр ащ илофышлэхэм яджыуапыгъ. Ахэм агъэхъазырын фъе тхылъхэр зыфэдэхэр афалуатэ, ягъэпсынклэ лэпылэгъу афэхъух. Процентипшл нахъыбэ темыхъоу сомэ миллионын нэсэу сатыушлхэм ащ чыфывэ ареты.

— 1994-рэ ильэсым щегъ-
жыагъэу 10ф тэшлэ. Сатыушлэ
минитлурэ ныкьорэ фэдизмэ
лэпылэгъу тафэхугъ. Ахьщэу

яттырэр федеральнэ ыкйи республикэ бюджетхэм кыарэки, — кылыотагъ сатыу цыклым хэъоныгъэхэр егъэшлыгъэнымкэ АР-м и Агентствэ ипашцэу Брантлэ Рэмэзан.

Агентствэм емыпхыгэхэу
Адыгеим ирайонхэм зэкIэмэ
сатыу гупчэхэр ашэлажьэх.
БрантIэ Рэмэзан кызэриуа-
гэмкIэ, ахэр агэпсыхэ зэхьум
Агентствэм ишугагэ ариггэ-
кыг. Къэралыгьом сатыушхэм
мылку Iэпылэгьоу ариггэгьотын
ыльэкIыштыр зэкIэ цыфхэм
нах ашэнным пae сатыу гупчэ-
хэм ялыкIохэр зыхэлэжьэшт-
хэ зэхэсыгьо Мыекьуапэ щы-
зэхэщэгъэн фаеу Къумпыл
Мурат елытэ. Пшэрылгыр
ыггэцэкIэнэу сатыумкIэ ыкIи
экономикэ хэхьоныггэхэмкIэ
Министрствэм фиггэнэфаг.
Къэралыгьом Iэпылэгьоу ариггэ-
гьотын ыльэкIыштыр зыфэдэ-
хэр цыф жьуггэхэм нах зы-
лашэнным пae кэзбарлыггэлэс
амалхэр нахыбгэ аггэфедэн-
хэу Премьер-министрэм кы-
ггэнэфаг. ХызмэтшIапIэу ахь-
щэ цыфэ зэратыхэрэм нах
зэпхыныггэ ялэу адэлэжьэн-
хэу Къумпыл Мурат Агентст-
вэм илофышIэхэм арылаг.

ШЪХЪЭЛЭХЪО *Марит.*

Хыуае щыІэн ылъэкІыщт

Краснодар краимкӀэ федеральнӀэ автомобиль гъогухӀм афӀгъэззгъӀэ ГъӀорышланӀӀм къызӀеритырӀмкӀэ, гидрометеорологиемкӀэ ыкӀи тыкъэзыуцу-

хээрэ дунаим имониторингкэ
Краснодар гүлчэм цыфхэм ана-
лэ тырарегадзэ лонгыгом и
24-м ошхуэ кьещхыгьэхэм ыкй
чэщым лонгыгом и 25-р екыфэ
нэс ошхышхоу кьещхыштхэм
кьахэкйэу хы Шлуцэ лушьюм
(Анапэ кьыщегэжыгагьэу Магри
нэс), Краснодар краим ыкы-
блэ-кьокйыплэ лэзныкьо ыкй
Адыгэ Республикэм псым лэ-
шуу закьышилэтын, гумэкйыгь
шапхьэхэм ашхьадэкйыни
ылэкйышт.

Адыгэ Республикэм юныгъом и 24-м ыкIи юныгъом и 25-м къаклоцI ошхышхохэр шылэштх.

Гидрометеорологиемкӓ ыкӓ
тыкӓзыуцухӓрӓ дунаим имо-
ниторингкӓ Хӓушӓхӓафыкӓгыӓ

группæм кызызэритыгæмклæ, хы
Шуцлæм ыльæныккæмлæ сыхсху
Лоо йоныгмæ и 24-м сыхсхатыр
9.00-м гумæкыгъо шапхæу щы-
лæм нахъ лъæгæу псым зыккы-

чицэтыгь. Юныгьом и 24-р екы-
фэ нэс Шьачэ илэгьо-блэгьу-
хэм адэжь псыхьохэм псым за-
кыщицэтышт, чыплэ заулэхэм
шынагьом ащышъхьадэкышт.

«Федеральнэ автомобиль гьогухэм ащыщху хьуае зьдэщылэн ыльэкышчт шьолыърхэм кьахиубытэхэрэм яфэлэ-фашлэхэм ягъэцэклэн фэгъэзэгъэ подряднэ организациехэм ялэщхьэтетхэм унашьо афашыгь автомобиль гьогухэр, искусственнэ псэуальэху ахэм атетхэр зэхэкьутэнхэ зэралъэкыштым аналэ тырадзэнэу ыкли автомобиль транспортыр зепьу фэмьхьоу, щынэгьончъэ зеклоным фэсакьынху, ащклэ локфтьабзэхэр зэрахьанху», — кьылуагь Краснодар краимклэ федеральнэ автомобиль гьогухэм я Гьелорышланлэ гьогу хьызмэтымклэ эксперт шхьалэу Илья Пузыревскэм.

Мы Гэзлорышланлэр гьогум
тэт пстэуми яльзю федераль-
нэ гьогухэм арыклохэ зыхь-
клэ сакьынхэу, лъэшыцэу мы-
чъэнхэу.

ХЪАПЫЙ Хъалид
Хъамедэ ыкъор

Адыгэ Республикэм псауныгъэм икъаухъумэнкӀэ и Министерствэ республикэм имедицинэ юфышӀэ пстауми ацӀӀкӀэ гухэкӀышхо щыхъоу макъэ къегъэлӀу тчӀыпӀэгъоу Хьалпы Хьалды Хьамедэ ыкӀор игъонэмысэу дунаим зэрехыжыгъэмкӀэ.

Хь.Хь. Хьапыыр Москв-
скэ шлэныгъэ-ушэтын инсти-
тутым анестезиологиемклэ
ыкӀи реанимациемклэ ика-
федрэ ипэщагъ, реанимаци-
емклэ отделым илэшхъэ-
тетыгъ, медицинэ шлэныгъэ-
хэмклэ докторыгъ, профес-
сорыгъ, Москва хэкум иане-
стезиолог-реаниматолог
шхьэлэгъ.

Хяалпй Хяалидэ Хяамедэ ыкьом Урысыем имедицинэ шлэныгы ихэхьоныгыэ илэхьышо хишлыхыаг, Адыгэ Республикхэм илэзлэ-профилактикэ учреждениехэм ачылажэхээрэм гьусэныгыэ пытэ адырлэным, яшлэныгыгэхэмкэ зэхьожьынхэм чануу хэлажэхьтыг, анестезиологиемкэ ыкй реаниматологиемкэ зэхэцэн-методикэ лэпылэгьушо афэхьуштыг.

Зышлэщтыгэхэу ыкйи юф дзышлагэхэу Адыгэ Республикэм исхэм гукъэкыжь дахэкӀэ Хь.Хь. Хьапыир агу илӀышт.

**Адыгэ
Республикэр
зызыхащагээр
ильэс 22-рэ
зэрэхъурэм
фэгъэхьыгъэ
лофтхьабзэхэм
ащыщхэр**

Юныгъом и 27-м пчыхъэм
сыхъатыр 6.м юфтхъабзэу
«Сихэкъу даху си Адыгей»
зыфилорэм тегъэпсыхъагъуэ
Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние и Къэралыгъо симфоническэ оркестрэ Лениным ыцIэкIэ щыт гупчэм концерт къыштышт.

Юныгбоом и 28-м сыха-
тыр 4-м адыгэ лъэпкъ шъуа-
шэм и Мафэ фэгъэхьыгъу
муниципалнэ гъэпскыгъу
зилэ «Къалэу Мыекъуапэ»
культурэмкIэ и Гъэлорышл-
плэ итворческэ объедине-
ниеу «Ошъад» зыфиронэм
хэлажьэхэрэмрэ ансамблэу
«Налмэсым» хэтхэмрэ кон-
церт къагышт. Къалэу Мые-
къуапэ дэт концерт залэу
«Налмэсым» ар шыкIошт.

ГЪЭТЭРЭЗЫЖЬЫН

Юныгъом и 24-м кыдэкыгыз гъзет номерым ия 5-рз нэклубго «Районым ицыф гъзшугъ» зыфилорз тхыгъзу кыхагъом хукъоныгъз хэхухагъ. Апэрз колонкэм иапэрз абзэ иятлонэрз гушылухыгъз мырэуштэу тхыгъэн фэягъ: «Ар Шэуджэн районымкIэ кьуаджэу Мамхыгъз 1924-рз илгъэсым ккышыхыгъ».

Ихэдзаклохэм афэгумэкIы

Теуцожь районимкIэ Гьобэкьюае шыпсэурэ СтIашьу Вячеслав фэгъэхьыгъэ тхыгъэхэр мызэу, мытIоу тигъэзет кьидгъахъэу кыыхэкIыгъ. Ар районым инароднэ депутатэу шытышъ, еж икьоджэ гупсэ имызакъоу, а чIыплэ коим хэхьэрэ чылэгъуиплымэ адэсхэм ягумэкI зэрегъашIэ, амал зэрилэкIэ афызэшIуехы.

гъу кьэтшыгъэ Хьабэхьу Аскэр ышнахьыжъэу, пшъэдэкIыжъэу ыхьыремкIэ гъунэпкъэ гъэнэфагъэ зилэ обществэу «СМУ-2»-м ипашъэу, Адыгэ Республикэм и Парламент идепутатэу Хьабэхьу Юрэ Iофыр зытетыр СтIашьу Вячеслав кызыфелуатэм, метрэ 40 зикIыхьэгъэ чэур фаригъэшIыхьагъ. Дэгъугъэ адрэ чылагъохэм адэсхэ народнэ депутатхэм зигугъу кьэтшыгъэ СтIашьу Вячеслав шысэ тырахыгъэмэ, яхэдзаклохэм ягумэкIхэр зэргъашIэу, амал зэрилэкIэ афагъэ-цакIэу рагъэжъагъэмэ.

НЭХЭЕ Рэмзан.

Гъогу мафэ техьанэу фэльэуагъэх

БэмышIэу шылэгъэ хэдзынхэр Теуцожь районимкIэ зыщырекIокIыгъэхэр Пчыхьалыкьое чIыплэ кой закьор ары. Мыш а псэуплэм ипашъэ чыхадзыгъ.

А IэнатIэм Iухьэмэ шлоигъоу зыкъэзыгъэлъэгъуагъэр нэгьыритIу. ЧIыплэ коим хэхьэрэ чылагъохэу Пчыхьалыкьуае, Казазовым, Красненскэм, Чэтыукьо ащыпсэухэрэ хэдзэкIо 1179-м шыцъэу 837-р (процент 70,99-р) хэдзыплэхэм кьаIоIла-гъэх. Ахэм ащыцъэу 481-мэ (процент 57,47-мэ) амакьэхэр Пчыхьалыкьо Нурдинэ фатыхи, Пчыхьалыкьое чIыплэ коим ипашъэу хадзыгъ.

Ар иIэнатIэ зэрэлухьэрэм фэгъэхьыгъэ зэлукIэ бэмышIэу Пчыхьалыкьуае шылагъ. Теуцожь районим ичIыплэ хэдзыплэ коммисии итхьаматэу Блэгъожь Казбек Пчыхьалыкьо Нурдинэ а коим ипашъэу зэрэхадзыгъэр кьэзыушыхьатырэ тхылырмышь цырытыжыгъ, ипшъэрылхэр шытхьу хэлъэу ыгъэцэкIэнхэу, хэдзаклохэр зэрэщыгугъы-хэрэр кыгъэшъыпкъэжынынэу фэльэуагъ.

Районим иадминистрации ипашъэ игуадзэу Бэгъушъэ Бориси, ащ ыуж кьэгъушылэгъэхэ кьоджэ ефэндэу Шхьапплъэкьо Казбеки, районим инароднэ депутатхэм я Совет итхьаматэу Пчыхьалыкьо Аюби Пчыхьалыкьое чIыплэ псэуплэм идепутатэу Джамырзэ Сусани цыфэу Нурдинэ зымакьэ фэзытыгъэхэри фэзымытыгъэхэри кыиз-гуигъэуцонхэшъ, чылагъохэм хэхьоныгъэшIухэр аригъэшIынэу, гъогу мафэ рицэнхэу фэльэуагъэх.

Пчыхьалыкьо Нурдинэ ипсалъэ кIэкIыгъэ: «Хэдзаклохэр кьызырэсщыгугъыхэрэр кьызырэгъэшъыпкъэжынышъым зэрэсплъэкъэу сыфэлэжъэшъ. Цыфхэм загурызгъэлошт, нахьыжхэр сиупчIэжъэгъухэу, нахьыкIэхэр сиIэпылэгъухэу, зэкIэми тызэкъотэу Iоф зэдэтшIэшт. Тхьэм зэкIэхэми псауныгъэ кьытет».

(Тикорр.).

Процент 90-кIэ фэхьазыр

КIымэфэ лъэхъаным фабэр ыкIи псы фабэр кьэзытыштхэ котельнэ 324-рэ Адыгеим ит. Ахэм ащыцъэу джырэ уахътэм ехъулIэу котельнэ 297-р гъэфэбэгъу уахътэм фэхьазырых. Фабэр ыкIи псырыкIуапIэхэр агъэцэкIэ-жыгъэх, жьы дэдэ хъугъэхэр зэблахъугъэх.

Газым ыкIи электросетьхэм ялофышIэхэм коммунациеу зэпхыгъэхэр зыпкъ рагъэуцожьых. Джащ фэдэу ошIэ-дэмышIэ Iоф кьэхьумэ, гъэстыныпхьэмкIэ IэпэчIэ-гъанэ (резерв) республикэм шызэрагъэуIугъ.

Котельнэхэу шломыкIкIэ Iоф зышIэхэрэм (аныхъэу ар зыгъэфедэрэр Мыекьолэ районыр ары) ящыкIагъэр зэрагъэгъотыгъах. Шэпхьэгъэуцугъэу шыIэхэмкIэ кIымафэр кьызыхьагъэм кьышегъэжъагъэу чэщ-зымэфэ 45-м тельытагъэу гъэстыныпхьэр агъэхьазырын фае. Непэрэ мафэм ехъулIэу чэщ-зымэфэ 70-мэ ательытэгъэ гъэстыныпхьэр аугъоигъах.

Адыгеим ипсэуплэ-коммунальнэ хьызмэт гъэфэбэгъу уахътэм процент 90-кIэ фэхьазыр. Ар кьэзыушыхьатырэ тхылыр чъэпыогъум и 15-м нэс муниципалитетхэм ялэн фае.

Арэу шытми, коммунальщикхэм чIыфэу ательыр атыжынымкIэ джыри зэшIомыхыгъэ Iофхэр кьэнэжыых. Ионыгъом ехъулIэу гъэстыныпхьэ шхьуантIэмкIэ ыкIи электричествомкIэ чIыфэу сомэ миллион 212-м ехъу атель.

Мы илээсыр кьызыхьагъэм кьышыублагъэу сомэ миллион 43-рэ фэдиз чIыфэм кьыхэхъуагъ. Ащ пае зымы имые гъэстыныпхьэ псэуалъэхэр чIыфэм ычIыплэ энергетикхэм аратыжыых, атель чIыфэр алщыныжынын зэрэфаер кьэбарлыгъэлэс амалхэм кьаты. ЧIыфэшхо зытелъэу ахэм кьазымыгъэгъэзэжыхэрэр энергетикхэм хьыкумым ратых.

КИАРЭ Фатим.

Ны мылькур игъэкIотыгъэу кьызфагъэфедэ

Федеральнэ законэу N 128-р зытетэу «Федеральнэ законэу «КIэлэцIыкIухэр зилэ унагъохэм кьэралыгъо Iэпылэгъу ятыгъэнымкIэ Iофтхьэбзэ тедзэхэм яхьылагъ» зыфилорэм ия 8-рэ ыкIи ия 10-рэ статьяхэм зэхьокIыныгъэхэр афэ-шыгъэнхэм фэгъэхьыгъ» зыфилорэм 2013-рэ илээсым мэкъуогъум и 8-м кIуачIэ илэ хъугъэ. Ар зыфэгъэхьыгъэр ны мылькур зыплэхьан фаехэм адистэу агъэфедэмэ е амыгъэфедэмэ зэрауплъэкIурэр гъэлъэшыгъэныр ыкIи унэхэм япхыгъэ займхэм ягъэгъужьынкIэ ахъщэр Iэрылхьэу кьарамытыныр ары.

Джы ны мылькур ащ фэдэ

займхэм апэлуагъэхьан зыхьукIэ ахъщэр чIыфэт организациеи исчет зэрэкIуагъэр кьэзыушыхьатырэ тхылхэр ялэнхэ фае.

Джащ фэдэу мы хэбзэгъэуцугъэм кьыделъытэ унэ зыщэфын е зышIын гухэлъ зилэхэм ны мылькур кьызфагъэфедэныр. Ау мыш дэжым кьэлэгъэн фае федеральнэ хэбзэгъэуцугъэм кьыдилытгэрэ чIыфэт, чIыфэт потребитель кооперативхэу е организациеи хэу зыфагъазэхэрэу цытынхэ зэрэфаер.

ШушIэным пае: непэкIэ Адыгэ Республикэм ятIонэрэ ыкIи ащ кьыкIэлъыкIорэ кIэлэцIыкIу мин 18-м ехъу кьышыхьугъ, Урысые ПенсиехэмкIэ и Фонд ичIыплэ

кьулыкьухэм ны мылькур тегъэл-сыхьэгъэ кьэралыгъо сертификат 16840-рэ аратыгъах, ны мылькур зэрэпсау е ащ изы Iахъ зыгъэфедэгъэр унэгъо 8255-рэ, республикэмкIэ ны мылькур кьыдилытгэрэ ахъщэу афатIупшыгъэр сомэ миллиарди 2,9-рэ мэхъу.

Анахъэу ны мылькур зыщагъэфедэрэ лъэныкьор зычIэс унэхэм язытет нахьышIу шыгъэныр ары. Республикэм иунэгъо мини 8-м ехъумэ а амалыр кьызфагъэфедэгъ.

М.К. ХьацIыкIу.
Урысые Федерациеи ПенсиехэмкIэ ифонд Адыгэ РеспубликэмкIэ и Кьутамэ социальнэ тынхэмкIэ иотдел ипашъ.

Адыгэ Республикэм IофшIэнымрэ социальнэ хэхьоныгъэмрэкIэ и Министерствэ иунашъу

Адыгэ Республикэм IофшIэнымрэ социальнэ хэхьоныгъэмрэкIэ и Министерствэ иунашъоу N 181-р зытетэу «Адыгэ Республикэм икьэралыгъо граждан кьулыкьу кьыхиубытэрэ IэнатIэхэм алухьэ зышлоигъохэм яхахьохэм, ямылкъу ыкIи мылькур епхыгъэ япшъэрылхьэм афэгъэхьыгъэ кьэбархэр кьызыралэIагъэхьэрэ шыкIэм ехьылагъ» зыфилоу 2012-рэ илээсым бэдзэогъум и 30-м кьыдэкIыгъэм зэхьокIыныгъэхэр фэшIыгъэнхэм фэгъэхьыгъ

Адыгэ Республикэм ихэбзэгъэуцугъэ диштэу шыгъэным пае **унашъо сэшIы:**

1. Адыгэ Республикэм IофшIэнымрэ социальнэ хэхьоныгъэмрэкIэ и Министерствэ иунашъоу N 181-р зытетэу «Адыгэ Республикэм икьэралыгъо граждан кьулыкьу кьыхиубытэрэ IэнатIэхэм алухьэ зышлоигъохэм яхахьохэм, ямылкъу ыкIи мылькур епхыгъэ япшъэрылхьэм афэгъэхьыгъэ кьэбархэр кьызыралэIагъэхьэрэ шыкIэм ехьылагъ» зыфилоу 2012-рэ илээсым бэдзэогъум и 30-м кьыдэкIыгъэм мыш фэдэ зэхьокIыныгъэхэр фэшIыгъэнхэу:

«5.1. Граждан кьулыкьу кьыхиубытэрэ IэнатIэхэм алухьэ зышлоигъохэм яхахьохэм, ямылкъу ыкIи мылькур епхыгъэ япшъэрылхьэм афэгъэхьыгъэ кьэбархэу кьалэIагъахьэхэрэм мы кьыкIэлъыкIохэрэр ахэхьэх:

1) Урысые Федерациеи кьыхимыубытэрэ чIыплэхэм ащылэ IэкIыб кьэрал банкхэм кьащызэлъахыгъэ счетхэмрэ ахъщэу арылхьымрэ зыфэдизыр;
2) IэкIыб кьэралыгъохэм уасэ зилэ ятхылыплэхэу, облигациехэу ыкIи нэмыкI акциехэу щырялэхэр;
3) амыгъэкьощырэ мылкъоу Урысые Федера-

циеи инэмыкI чIыплэхэм щарялэхэр;

4) Урысые Федерациеи инэмыкI чIыплэхэм мылкъу нэшанэ зилэ пшъэрылхьэу ащаштагъэхэр.»

2. О.В. Долголенкэм — кьэбар-правовой отделым ипашъэ — мы унашъор Адыгэ Республикэм IофшIэнымрэ социальнэ хэхьоныгъэмрэкIэ и Министерствэ исайт ригъэхьанэу;

— мы унашъор гъэзетхэу «Советскэ Адыгеим», «Адыгэ макъэм», джащ фэдэу мазэм зэ кьыдэкIырэ тхылыу «Адыгэ Республикэм изэхъуогъегъэ хэбзэгъэуцугъэхэр» зыфилохэрэм кьыхаригъэутынэу;

— Урысые Федерациеи ишъольырхэм яшэпхъэ правовой актхэм яфедеральнэ регистрэ хагъэхьаным пае мы унашъор Урысые Федерациеи юстициеи кIэ и Министерствэ и ГъэлорышIапIэу АР-м шылэм Iэкигъэхьанэу.

3. Мы унашъом игъэцэкIэн зэрэIорэм сэ сшъхьэкIэ сылщыплэнэу пшъэрылхьэу зыфэсэшIыжы.

Министрэу ОСМЭН Альберт

къ. Мыекъуапэ, Ионыгъом и 18, 2013-рэ илээс
N 206

ЗЕКІОГЪУ УЦУЖЪЫКЪО чъэпыогъум и 4-м, 1928-рэ илъэсым Теуцожь районымкӀэ къуаджэу Къэзэ-ныкъуае кыщыхъугъ. Ар цыф гъэсагъэ зэрэхъуштыр, иакъылкӀэ лъэш дэдэу зэрэдэкоештыр ицӀыкӀлугъом щегъэжьагъэу кы-хъыщтыгъ. Илъэсик нахь ымы-ныбжьэу 1934-рэ илъэсым Уцу-жыкыко еджаплэм чӀэхъэ. ЯпшӀ-нэрэ классыр Пэнэжыкыуае 1947-рэ илъэсым кыщехуы. Еджаплэм щеджэфэ Уцужыкыко анахь дэгъумэ ащыщыгъ. Шы-лэныгъэм кыныгъо зэфӀэшхьаф-хэр кызыдихъыщтыгъэхэми, еджэныр чӀидзыгъэп, ащкӀэ янэ лъэшэу илӀпылӀгъугъ.

1947 — 1948-рэ илъэсхэм Уцужыкыко ЕдӀпсыкъое еджа-плэм иублӀплӀ классхэм лӀф ащешӀ. 1948 — 1950-рэ илъэс-хэм МыекъопӀэ кӀлӀлӀгъэджэ институтым бзэмрӀэ литерату-рэмрӀкӀэ яотделение щеджэ ыкӀи ар диплом плыжьыкӀэ кӀеухы.

Зекіогъу Уцужыкыко 1950-рэ илъэсым инасып гъогъу ыцӀпӀэ теуцонэу мэхъу. Ар Адыгэ шӀэ-ныгъэ-ушӀтын институтым иди-ректорыгъэу ОдэждӀэкъо Хьа-джэмӀт институтым лӀф шы-шӀлӀнэу кырегъэблагъэ ыкӀи ащ кыщыублагъэу игъӀшӀэ гъогъу зӀрипхыгъэ адыгабзэм теубы-тагъэу дӀлӀлӀжӀнэу регъажъ.

Уцужыкыко инасыпышхо кы-хыгъэр цыф гъӀшӀлӀгъон дӀдӀ-хэм зӀралыкӀагъэр, лӀф ади-шӀлӀнэу зӀрӀхъугъэр ары. Ахэм ащыщых дунаим шыӀзлӀашӀлӀрӀ шӀӀныгъӀлӀжӀэ цӀӀрылоу Н.Ф. ЯковлевырӀэ кавказыбзэхэм яушӀтын зищӀлӀныгъэ езыхы-гъэу, филологие шӀӀныгъӀхэмкӀэ докторэу Г.Ф. Турчаниновым-рӀэ. Зекіогъу Уцужыкыко опсӀ-уфӀкӀэ ахэм зӀрафӀерӀзӀр кы-хъӀжӀэ игугъу шӀукӀэ ышӀы зӀ-пытыгъ.

Адыгабзэм изӀгъӀшӀлӀнрӀэ иушӀтынрӀэ лӀф дашӀным тегъ-псыхъӀгъэ купӀэу Г.Ф. Турчани-новым ыпкӀ кыкӀыкӀлӀ аплӀдӀдӀэ МыекъопӀэ кӀлӀлӀгъэджэ инсти-тутым зӀхицӀгъагъэр Уцужы-кыко ежъ зӀхигъӀуцогъэ про-граммэмкӀэ ригъӀаджӀагъ. А куп-ным шӀӀныгъӀлӀжӀэу Тхьаркыо-хъо Юныс, Адыгэ кӀӀралыгъо университетым ипрофессорэу ЦуукӀ Налбый ыкӀи нӀмыкӀхӀери хӀтыгъэх.

Уцужыкыко ищӀлӀныгъэ гъогъу анахь чӀыплӀшхо цызыубыты-щыгъӀгъэмӀ ащыщыгъ кӀалӀэу Тби-лиси дӀт кӀӀралыгъо универси-тетым зӀрӀщеджӀагъэр. Универ-ситетыр тфы закӀӀкӀэ кыухи, ащ ыуж Грузием шӀӀныгъӀхэмкӀэ и Академие иаспирантурӀэ илъӀсищӀр щеджӀагъ.

1967-рэ илъэсым Зекіогъу

Зигугъу къэсшымэ сшӀоигъор чӀэци мафи гъэ-псӀф имыӀэу илъэс шӀӀэныкъом ехъурӀэ исӀнӀ-хъат, илъӀпкӀь афӀшъыпкӀьэу, зышъхьамысы-жъэу лӀф афӀзышӀлӀгъэ шӀӀныгъӀлӀжӀэу Зе-кӀогъу Уцужыкыку СӀфӀэр ыкӀор ары. Ар сьд фӀдӀэ лӀф пыхъагъэми, сьд темӀэ тегушыӀа-гъэми, ишӀлӀ лупкӀӀэу кырилотыкыгъ, илахъ хильхъагъ, игушыӀи игупшыси пытӀэху щытыгъ.

ИгушыӀи игупшыси пытӀэх

Уцужыкыко «Система склонения в адыгейском языке» зыфиорӀэ темӀэмкӀэ икандидатскӀэ диссер-тации кӀегъӀшъыпкӀьӀжы ыкӀи 1969-рэ илъэсым ар лъапсӀэ зилӀ лӀфшӀагъэу кыдегъӀкы.

Уцужыкыко идокторскӀэ диссертации кӀалӀэу Москва 1989-рэ илъэсым «Основные синтаксические структуры в адыгейском языке» зыфило-рӀэ темӀэмкӀэ кыщиушыхъаты-жыгъ. Ащ зӀлӀашӀлӀрӀэ шӀӀны-гъӀлӀжӀэу БлӀгъожъ ЗулкӀари-нӀэ иоппонентыгъ. ЗулкӀаринӀэ пчъагъӀрӀэ кытхыжыгъ, ыгъӀ-шӀагъоу кыхигъӀзунӀфыкыжыгъ ежъ зӀхихыгъэ, ылӀӀгъугъэ шыпкӀьӀэу Уцужыкыко лъытӀны-гъӀшхо, осӀшхо кызӀрӀэфашы-гъэр, ытхыгъӀхэр зӀрашӀлӀрӀэр. Ахэм ащыщыгъэх зӀлӀашӀлӀрӀэ шӀӀныгъӀлӀжӀышхохъу Б. А. Серебренниковыр, А.С. Чико-бавӀэ, Г.Р. РогавӀэ, Н.Ф. Яков-левыр, М.А. КъомахуӀэр, Г.Ф. Турчаниновыр, А.К. Шагировыр.

Уцужыкыко бзэм илъӀныгъо пстӀухэр ыушӀтыгъэх. Ащ лӀф-шӀлӀгъэ дӀгъухэр икӀӀлӀмыпӀэ кыпыкыгъӀэх фонетикӀэм, лек-сикографием, адыгӀэ литерату-рабзэм лъапсӀэ фӀхъугъэ ди-алектхэм, графикӀэм, орфогра-фием, пунктуациеи, термино-логиеи, адыгабзэм изӀгъӀшӀлӀн итарихъ ыкӀи нӀмыкӀхэм афӀ-гъӀхыгъӀхъу. Ау анахъэу ыгу етыгъэу зиушӀтын пылтыгъэр грамматикӀэм илахъхъу адыга-бзэм иморфологиерӀэ исинтак-сисрӀэ. 1950-рэ илъэсым кыще-гъӀжӀагъэу Уцужыкыко адыга-бзэм играмматикӀэ ылӀӀэны-кыокӀлӀ аплӀрӀэ лъӀбӀжӀкӀу пытӀ-хэр едзых. Статъяу «Адыгабзэм играмматикӀэ шыкӀагъэу илӀхэм яхъылӀагъ» зыфиорӀэр 1950-рэ илъэсым кыдегъӀкы. ОхътӀэ кӀӀкӀлӀ кыкӀлӀыкылоу тыгъӀэ-гъӀгъэм и 12-м, 1950-рэ илъӀ-сым НӀмытӀкыко ЮсыфрӀэ Зе-

кӀогъу УцужыкыкорӀэ зӀдатхыгъэ статъяу «О серьезных недо-статках в научной и школь-ной грамматиках адыгейского языка» зышъхъэр гъӀзетӀэу «Адыгейская правда» зыфи-лорӀэм кӀехъӀ.

Зекіогъу Уцужыкыко лекси-кографием ылӀӀэныкыокӀлӀ лӀф-шӀлӀгъэ куоу илӀхэм ащы-щых «О составе и структуре Адыгейско-русского словаря» (1972-рэ илъэсым кыдӀкы-гъэр), «Адыгейская лексико-графия. Составление и задачи» (1994-рэ илъэсым кыхауыгъэр) зыфилохӀэр.

«Урыс-адыгэ гушыӀалӀэу» 1960-рэ илъэсым кыдӀкыгъэр зӀрӀзӀхӀгъӀуцогъӀшт шыкӀлӀр, еплъыкӀӀэу ащ Уцужыкыко фы-рилӀхэр джыри 1950-рэ илъӀ-сым Н.Ф. Яковлевым ригъӀ-лъӀгъугъӀхъу, адрӀэм ахэр тӀрӀ-зӀу ылӀытагъӀхъу щытыгъ. Гу-шыӀалӀэм иаплӀрӀэ хъарыфхэмкӀэ кӀежъӀрӀэ гушыӀлӀхэр зӀкӀӀэ Зе-кӀогъу Уцужыкыку кызӀхӀезы-фыгъӀхэр ыкӀи ащ лъагъоу хи-хыгъэм кыкӀлӀыкылохӀэрӀр рыкӀуагъэх. Ащ фӀд «АдыгӀ-урыс гушыӀалӀэу» 1975-рэ илъӀ-сым кыдӀкыгъӀӀери зӀрӀгъӀ-псыгъӀшт шыкӀлӀр Зекіогъу Уцу-жыкыку зӀхӀезыгъӀуцагъэр. Ар кӀеушыхъаты ыпшъӀкӀӀэ зигугъу къӀсшымӀэ статъяу «О составе и структуре Адыгейско-русского словаря» ылоу 1972-рэ илъӀ-сым кыдӀкыгъӀгъэм.

1968-рэ илъэсым Зекіогъу Уцужыкыко иинструкцикӀэ зӀ-хӀгъӀуцогъэ «Адыгабзэм иорфо-графическӀэ гушыӀалӀ» зыфило-рӀэ ежыри авторхэм ахӀтӀэу кыдӀкы. Мы гушыӀалӀэм зӀ-лъӀашӀлӀрӀэ француз шӀӀныгъӀ-лӀжӀэу Ж. Дюмезиль «шӀуагъэ кӀӀзыхыщт лӀфшӀагъэу» елошъ, осӀшхо кыӀреты. Ащи блӀ-кышъ, етлани Зекіогъу Уцужы-кыко «АдыгӀэ орфографиер на-

ныгъэ гъогъу, итворчествӀэ кы-тегушыӀагъэр, ащ ибаснӀхэм адыгабзӀкӀэ тяджӀн амал кы-тӀзытыгъэр Уцужыкыку, БӀгугъэ АхъмӀд ихъарыфылӀэ игугъу языгъӀшымӀгъэр Зекіогъу Уцу-жыкыку, шӀӀныгъӀлӀжӀэ цӀӀры-лӀхъу Н.Ф. Яковлевым, Д.А. ІшъхъэмафӀэм, М.А. Къома-хуӀэм, Г.В. РогавӀэ ыкӀи нӀмыкӀ-хэми ялӀфшӀагъӀхэм уасӀэ афа-ригъӀшым ар опсӀуфӀэ ыуж итыгъ.

Зекіогъур адыгӀэ бзӀшӀлӀны-гъэм илъӀэныкыоу зынӀмысы-гъэр гъотыгъуае, ар адыгабзэм играмматикакӀэ изӀхӀгъӀуцакӀу, адыгӀэ бзӀшӀлӀныгъэм лъӀпсӀсӀхо шызышымӀгъэ шӀӀныгъӀлӀжӀэ. Ащ ишыхъатых лӀфшӀлӀгъӀшхоу кы-лӀкӀӀкыгъӀхэр. Ахэр «Система склонения в адыгейском языке» (1969), «Очерки по син-таксису адыгейского языка» (1987), «Очерки по морфологи-и адыгейского языка» (1991), «Краткий курс адыгейской грам-матики». Часть I (1993), «О грамматиках адыгейского языка» (1995), «Конспективный очерк адыгейской граммати-ки» (1999), «Адыгейская грам-матика» (2002), «Структурные особенности адыгейского язы-ка» (2003) в соавторстве, «Адыгейско-русский лингви-стический словарь» (2006), «Из-бранные труды» (2008) зыфи-лӀхӀэрӀр ыкӀи нӀмыкӀ статъя пчъагъӀхэр.

Зекіогъу Уцужыкыко шӀӀны-гъӀшхоу ІкӀлӀлӀым дыкыгъоу цыфыгъӀшхоу хӀлыгъ. АдыгӀэ хӀбзӀ-зӀхӀытыкӀлӀр дӀгъоу зыгъӀ-цӀкӀӀхӀэрӀм яаплӀрӀэ сатыр хӀ-тыгъ, илъӀпкӀ ыгъӀдӀхӀным ре-нӀэу пылтыгъ.

Зигугъу къӀсшымӀгъэ адыгӀэ шӀӀныгъӀлӀжӀэу Зекіогъу Уцу-жыкыку Юныгъом и 14-м, 2009-рэ илъэсым ищӀлӀныгъэ гъогъу ыухыгъ. НепӀэ ар кытхӀ-мытыж нахь мышӀӀэми, лъӀуж дахӀ бзӀшӀлӀныгъэм кыхыгъӀ-нагъ, лӀфшӀлӀгъэ куухэр кыщи-нагъэх, лъӀпкыи ижъогъобын анахь жъогъошхоу хӀуцагъ.

Гуманитар ушӀтынхэмкӀэ АдыгӀэ республикӀэ институтым илофшӀлӀхэм Зекіогъу Уцужы-кыко илӀфшӀагъӀхэм осӀшхо афа-шы, ялӀпылӀгъух, агъӀлӀаплӀх. ШӀӀныгъӀлӀжыи ишъхъӀгъусӀэу Зекіогъу СветӀэ лъӀшӀэу фӀра-зӀх адыгӀэ шӀӀныгъӀлӀжӀэ цӀӀ-рылом ихъарзынӀӀ кызӀзри-гъӀгъунагъэмкӀэ, зӀрӀфӀеса-кы-гъэмкӀэ, зы кӀӀгъӀзыгъӀэ имыӀӀэу ар гуманитар ушӀтынхэмкӀэ ин-ститутым итхылӀеджӀаплӀ кызӀ-рӀритыжыгъэмкӀэ.

АНЦОКЪО СурӀт.
Филологие шӀӀныгъӀхэм-кӀэ кандидат.

ЗЕКІОГЪУ УЦУЖЪЫКЪО адыгӀэ бзӀшӀлӀныгъэм дӀ-лӀжӀагъӀхэм анахь цӀӀрыло-хэм ащыщ. ИщӀлӀныгъэ зӀрӀ-псаоу бзэм, культурӀэм, шӀӀ-ныгъэм яушӀтын рипхыгъ.

ИщӀлӀныгъэ гъогъу гъӀшӀлӀгъо-нӀэу щыт: кӀлӀлӀгъаджӀэу ублӀ-плӀ еджаплӀэм шырегъажъшъ, гуманитар ушӀтынхэмкӀэ АдыгӀэ республикӀэ институтым ина-уцӀнӀэ лӀфшӀлӀ шъхъӀӀэ охъуфӀ-кӀэ кыныгъоу ыпӀ кыкӀхӀэрӀм амыгъащтӀэ, гъогъу хихыгъэм пытӀэу, кызӀкӀӀмыкылоу тетӀэу рӀкӀо.

Монографиеу, статъяхъу, ре-цензиӀхъу икӀӀлӀмыпӀэ кыпы-

ЗынӀмысыгъэ кӀӀгъотыгъуай

кыгъӀхэр лъапсӀэ зилӀхъу, кӀуа-чӀэ зыхӀлӀхъу щытых.

Зекіогъу Уцужыкыко укыте-гушыӀлӀнӀэу зӀбгъажъӀкӀӀэ, бӀ дӀдӀ кӀепӀлӀлӀн лъӀӀкыштыр, гъӀхъа-гъэу ышӀыгъӀхэм, адыгабзэм иушӀтын кӀӀу хигъӀхъагъӀхэм сыхъат пчъагъэ ахыщт. БзӀ-шӀӀныгъэм илъӀэныкыохэм ащы-цӀэу зынӀмысыгъэ кӀӀгъоты-гъуай. ИгупшысӀхэр, изӀхӀфын-хэр, иекӀлӀлӀкӀӀхэр адрӀхэм афӀмыдӀхъу, кызӀзрыкылоу шы-мытхъу, иеплӀыкӀлӀхэм зӀкӀӀмӀэ адебгъӀштӀн умылӀӀкыӀрӀэми,

гупшысакӀӀхэр кыпфӀзыгъӀуш-хъу, еклӀлӀкӀӀэ гъӀшӀлӀгъонхэр кыпӀлӀкӀӀзыгъӀхъӀхъу щытых.

БзӀ гушыӀлӀхэм, падежхэм, синтаксисым, орфографиеи ыкӀи адыгабзэм инӀмыкӀ лъӀэны-кыохэм афӀгъӀхыгъӀгъэ ушӀтынӀэу Зекіогъум ышӀыгъӀхэм лӀфыгъоу икӀу фӀдизӀэу зӀхӀэмыфыгъӀэу кыгъӀзӀнӀфагъӀхэр диссертацие пчъагъӀхэм лъапсӀэ афӀхъуштых.

ИлӀфшӀагъӀхэм анӀмыкӀӀэу ежъ Уцужыкыко укытегушыӀлӀн пӀомӀэ, кӀепӀлӀлӀн лъӀӀкыштыр бӀ. ИлъӀс шӀӀэныкъом кыкылоцӀ

ар шӀлӀнӀэу хъугъэ. ЗӀлукӀлӀхэм, цыф гъӀсагъӀхэр зыщызӀха-хъӀхӀэрӀм тащызӀлукӀлӀштыгъэ. Ащ цыфыгъӀу, ІдӀбныгъӀшхоу хӀлӀпыр шӀӀныгъӀшхоу илӀм ди-штӀэу, шысӀтехыплӀшхоу сӀркӀӀэ щытыгъ. Ар ышъхъэ фӀгушыӀӀ-жыӀнӀэу е зыгорӀэ кыдӀхъуным, итхылӀ гӀрӀэ кыдагъӀкыным пае зыгорӀэ кыгъӀгъӀуцӀлӀнӀэу ащ фӀдӀэ шӀн зӀ нӀмылӀэми ес-лъӀгъулагъӀп. ЖӀбзӀ дахӀкӀӀэ, ІдӀб хӀлӀӀэу, кыӀлорӀэр гум итӀысхъу, пщымыгъушӀжы-нӀэу лым, лъым хахъӀэу шы-

тыгъ. ПсӀэмыблӀжӀэу, зы такы-кы хъаулыеу кӀимыгъӀзӀэу, ежъ шӀоигъоу лъӀпкыи фӀлӀжӀагъӀэу дунаим тетхэм ащыцӀэу сӀлӀытӀэ Уцужыкыко. Ащ кыгъӀшӀагъэм лъӀпкыи фӀлажӀэзӀэу кыхыгъ. Ащ фӀдӀэ дӀдӀэу бзэм пае ыпсӀэ жыгъӀтӀылынӀэу, зышъхъамысы-гъӀу лъӀпкыи фӀлӀжӀӀнӀэу бӀп бгъотын лъӀӀкыштыр.

Зекіогъу Уцужыкыко шысӀте-хыпӀ, тинахыжъхэм ащыцӀэу тызыгъӀсагъӀэу, тызыпӀугъэу щытмӀэ ащыцӀэу сӀлӀытӀэ.

БЫРСЫР Батырбий.
Филологие шӀӀныгъӀхэм-кӀэ доктор.

КЪЫЗЫХЪУГЪЭР ИЛЪЭС 85-рэ МЭХЪУ

Зеклогу Уцужыкьорэ ишъхъэгъусэу Светэрэ.

Илофшлагъэхэр клэн лъаплэх

Цыфэу шъхэкӀфэ ин зы-
фэлшырэм укытегушылэныр
кын. Зеклогу Уцужыкьо сэ
сикӀлэгъэджагъэп. Ау шӀэны-
гъэу ар зыфӀэгъэзагъэм тызэ-
рипхыгъ. Сисэнэхъатэгъу къо-
дыгъгъэл, тызӀлофшӀэгъугъ. Уцу-
жыкьокӀэ бзӀшӀэныгъэм ехъу-
рэ лӀф мы дунаим темыт фӀэ-
дагъ. Ащ игъашӀэ адыгэ бзӀ-

шӀэныгъэм епхыгъагъ. Мыщ
гушылэр шыухыгъэу хъурӀп, ащ
адыгэ бзӀшӀэныгъэм оркыгъэ
дызӀрихъэу шытыгъ. ФӀэшпыккӀэ
дӀдагъ. Ащ пишӀын шылагъӀп.

Адыгэ бзӀшӀэныгъэм илӀэ-
ныкьо псӀтӀумӀ, арӀуцтӀу пӀоми
шыпыккӀэм пӀчыжъэнӀп, ащ
игупшысӀ куу арихыллагъ,
икъӀэлэмыпи лӀфшӀэгъэ бӀ дӀдӀ

Исэнэхъат фӀэшпыккӀагъ

Зеклогу Уцужыкьо илӀэс 50-м ехъурӀ
наукӀэм шылӀэжъагъ. Ащ хамыкӀокӀажъын лӀэуж
адыгабзӀм изӀгъӀшӀӀӀ-икъӀэтхыхъан кыщи-
гъэнагъ. ИлӀӀпкӀ, исэнэхъат афӀэшпыккӀэу,
мыпшыжъэу кыгъӀэшагъэм лӀф афишӀагъ.
АдыгабзӀр шӀу зӀрилӀэгъурӀр кызыгъӀэнӀфагъӀр
икӀлӀэгъум щегъӀжъагъ. ОпсӀуфӀ лӀфӀу ышӀагъӀр
адыгабзӀм епхыгъагъ. Ащ ехыллагъэу тхылъ
пчӀагъэу кыдигъӀэкӀыгъэм ар къаушыхъаты.

ШӀӀн рӀхъат илагъ, ригъажъӀрӀр гъунӀм нигъӀ-
сыштыгъ, теурыкӀуагъэ хамылӀэу ыгъӀэцӀкӀӀштыгъ.
ЦыфышӀу дӀдагъ, гукӀӀэгъушхо хӀлыгъ, шӀа-
бӀу гушылӀштыгъ. Зеклогу Уцужыкьо гъӀхъагъэу
илӀр ащыгъупшӀӀрӀп ыкӀи ащыгъупшӀӀтӀп. Ащ
илофшлагъӀхӀм осӀшхо афашӀӀу лӀӀпкыым ихъар-
зынӀӀ хӀхъаштыхъ.

БИДАНЭКЪО Марзет.

Филологие шӀӀэныгъӀхӀмкӀӀэ кандидат.

кыпыкӀыгъ, хӀутыгъӀуи кыт-
фыщинагъӀр макӀӀп. АхӀм осӀш-
хо яӀ. БзӀшӀӀэныгъӀлӀжъӀм ямы-
закъоу, адыгэ лӀӀпкыым икӀӀн
лъаплӀх. АхӀр кыткӀӀӀлӀыкӀлошт
лӀӀуж пчӀагъӀмӀ «ядышӀӀ» кӀӀн,
нӀбгырабӀ бзӀшӀӀэныгъӀм кы-
фӀащӀт. ЛытӀӀэныгъӀ ин фӀӀ-
шӀӀу Зеклогу Уцужыкьо
ишӀӀжъ сӀгъӀӀлӀпӀ. ГъашӀӀм
гъогуу шыихырӀм ыгу кыте-
офӀ фӀэшпыккӀэу псӀурӀмӀ
ащыштыгъ. Ар зыпшӀӀ умыкӀон
шӀӀэныгъӀлӀу шытыгъ. ЛӀӀпкыым
ихышӀӀ пытӀу хӀуцуагъ. ИлӀа-
хыл гупсӀмӀ шӀукӀӀ игугъу
ашӀӀу илӀӀсыбӀ лӀагъӀшӀӀнӀу
афӀӀсӀӀ.

ТӀУ Нуриет.

Филологие шӀӀэныгъӀхӀмкӀӀэ
кандидат.

Уцужыкьорэ ХъэдэгъӀлӀӀ АскӀррӀ.

ЛӀӀшӀу сырӀегушхо

Зеклогу Уцужыкьо илӀэ-
си 10-м ехъурӀ лӀф дӀсшӀагъ.
ЦыфышӀоу, акыл чан зилӀу,
шӀӀэныгъӀ куу зыпкырылӀ цы-
фӀу шытыгъ. БзӀшӀӀэныгъӀмкӀӀ
лъагаплӀу шылӀӀхӀм анӀсынымкӀӀ
ылӀӀкӀ кыгъӀэнагъӀп. Мыпшы-
жъӀу, мышъхъахъу наукӀм илӀа-
хышӀу хилъхъагъ. лӀфшлагъӀу
илӀр макӀӀп. ЫкӀуачи, иакыли,
икъулайи зӀдишӀтӀу ытхыгъӀ
лӀфшлагъӀхӀм бзӀшӀӀэныгъӀм
лъӀпсӀ куу шадзыгъ. ИкъӀӀлӀ-
мыпӀ кычӀӀкыгъӀ тхыгъабӀр
цыфӀу бзӀм изӀгъӀшӀӀн пылӀ-

Уцужыкьо иныбджӀгъухъу БлӀгъожъ ЗулкъаринрӀ
Тхъаркъохъо ЮнысрӀ азыфагу дӀс.

хӀм лӀӀпылӀэгъушхо афӀӀхъу.
СӀркӀӀ Уцужыкьо зӀфӀэныгъӀ
зыхӀӀ цыфӀу шытыгъ, сишчы-
сӀтехылагъ. СӀ лӀӀшӀу сы-
рӀегушхо мыщ фӀӀдӀ цыфъ гъӀ-
сагъӀ сишчылӀэныгъӀ гъогу хӀты
зӀрӀхъугъӀм.

АТӀЖӀЭХЪӀ Сайхъат.

Филологие
шӀӀэныгъӀхӀмкӀӀэ кандидат.

Адыгэ бзӀшӀӀэныгъӀр кыгъӀэбаигъ

НепӀ Зеклогу Уцужыкьо
кытхӀтӀыгъӀмӀ, ыныбжъ илӀӀс
85-рӀ хъуштыгъӀ. Инасып кы-
хыгъӀп, идунай ыхъожыгъ. Ала-
хым джӀӀнӀтӀр кырет.

Зеклогу Уцужыкьо ады-
габзӀм изӀхӀфын, изӀгъӀшӀӀн
лъапсӀ фӀзышӀыгъӀмӀ, адыгэ
бзӀшӀӀэныгъӀм илӀхышхо хӀ-
зылъхъагъӀмӀ зӀу ащыш. Ащ
илофшлагъӀхӀм осӀшхо яӀ. Уцу-
жыкьо научнӀ лӀӀпсӀ куу
ялӀу ушӀӀтынхъу ышӀыгъӀхӀм
адыгэ бзӀшӀӀэныгъӀр инӀу къа-
гъӀэбаигъ. лӀфшӀӀӀнӀу зыпылым
фӀэшпыккӀэу, ипшӀӀырылӀхӀр
дӀгъоу ыгъӀэцӀкӀӀхӀу, гъӀпсӀф
имылӀу лӀф ышӀагъ. УпчӀӀжъӀгъу
пшылӀмӀ, джӀуапыр лӀушыгъӀ хӀ-
лӀӀу, шысӀхӀмкӀӀ кыгъӀӀшып-
къӀӀжъызӀ, кыуитыжъынӀу сы-
дигъокӀи хъазырыгъ. Ар шӀӀэны-
гъӀӀжъ ныбжыкӀӀхӀм яныб-
джӀгъушӀу, шӀӀэныгъӀу илӀхӀр
адигошчытыгъ.

ШӀӀэныгъӀлӀжъым ушӀӀтын

лӀфӀу ышӀӀрӀм дыкыгъоу егъ-
джӀн лӀфми илӀхышӀу хишӀы-
хъагъ. КӀӀлӀӀгъаджӀмӀ бӀрӀ
алукӀӀштыгъ, лӀӀпылӀгъу афӀӀхъу-
штыгъ. Ежыри кӀӀлӀ дӀдӀу
студентхӀр адыгабзӀмкӀӀ ригъӀ-
джӀнхъу ригъӀжъӀгъагъ. ШӀӀ-
ныгъӀ куухӀр илагъӀхъ, ышӀӀрӀр
гупшысӀ хӀлӀӀу ыгъӀэцӀкӀӀштыгъ,
ишӀошӀ лупкӀӀу кырилотыкӀы-
штыгъ. ШысӀ зытепхын цы-
фыгъ. ШӀӀэнышӀуагъ, рӀхъатыгъ.

НепӀ Зеклогу Уцужыкьо
кытхӀмъытыжъми, илофшлагъӀхӀр
адыгэ бзӀшӀӀэныгъӀм куоу хӀ-
уцуагъӀхъ, осӀ ин афашӀы, бзӀм
лӀф рызышӀӀрӀмӀ агъӀфедӀхъ.
Ежъ Уцужыкьо зышӀӀштыгъӀмӀ
шӀукӀӀ дахӀрӀкӀӀ агу илӀышӀт.
СӀ сшъхъӀкӀӀ синасыпӀу сӀ-
лӀытӀ ащ фӀӀдӀ шӀӀэныгъӀлӀ-
жъышхор зӀрӀсшӀӀштыгъӀр, лӀф
дӀсшӀӀӀнӀу зӀрӀхъугъӀр.

ТЫГЪУЖЪ Гошсым.

Филологие
шӀӀэныгъӀхӀмкӀӀэ кандидат.

лӀф дӀсшӀӀӀнӀу синасып кыхыгъӀӀп

АдыгабзӀм изӀхӀфын дӀлӀжъагъӀхӀм ацӀӀ кӀепӀон зыхъукӀӀ,
апӀрӀ сатырхӀм ахӀт зӀлӀашӀӀрӀ бзӀшӀӀӀэныгъӀлӀжъӀу Зеклогу
Уцужыкьо. НепӀ шӀӀэныгъӀлӀжъыр, гукъау нахъ мышӀӀми,
кытхӀтӀыжъӀп, ау итхыгъӀхӀр, илофшлагъӀхӀр кӀӀн лӀапӀӀу
тылӀӀпкӀ ихъарзынӀӀ шыщ хъугъӀхъ. БзӀшӀӀӀэныгъӀлӀжъ цӀӀрылӀохъу
дунаим тетхӀм ясатыр пытӀу хӀуцуагъ. Ар къӀзыушыхъаты-
р цӀӀ лӀапӀӀу илӀри макӀӀп.

СӀ сшъхъӀкӀӀ сыгу къеорӀр мыщ фӀӀдӀ цыфъ гъӀсагъӀм
сыригъӀджӀнӀу е тӀӀкӀӀрӀ лӀф дӀсшӀӀӀнӀу синасып кызыри-
мыхыгъӀр ары.

ХЪӀСЭНӀ Къутас.

Институтым бзӀшӀӀӀэныгъӀмкӀӀэ иотдел инаучнӀ лӀфышӀ.

ШӀӀэныгъӀлӀжъым ыныбжъ илӀӀс 75-рӀ зӀхъум фашыгъӀгъӀ
пчыхъӀзӀзӀхӀхъӀм шытырахыгъӀхъ.

Ныдэлъф мэкъамэхэм ялъагъу

(Къызыкълъыкълорэр Юныгъом и 24-м къыдэкълъгъэ номерым ит).

Джащ тетэу сыкъызышхуэгъэ къуаджэу Джеджэхъаблэ си-цыкълугъор шыкълуагъ, сидунэ-еплъыкълэ гъэпсыгъэ хуэгъэ, лъэпкъ жарыло баим ифэмэ-бжымэ ренэу сычлэтыгъ. Цыф жыгъэхэм ящылэкълэ, ахэм ягу-шуагъо, якын, яшэн-хабзэхэр, лъэпкъ ордэхэр — пстэури егъэшлэрэу сыгу къынагъ. Си-къуаджэ итеплъэ, имэзхэр, игуб-гъоу лъэшэу шлэу слъэгъу-щтыгъэх. Лъэжакълухэу пчэды-жым къыщегъэжыагъэу пчы-хэ класэм нэс уцуи-тлыси зимылэу лэф зышлэщтыгъэхэм шхъэкълэфэ ин афысылагъ.

Ау еджэныр зыщылъызгъэ-клотэн слъэкълышт, шлэныгъэ зы-щызэгъэгъотышхуэшт, концерт-хэмрэ театрэхэмрэ нэлъуасэ защызыфэсшлэшт, сищылэгъэ сэнэхъатыр зыщызэгъэгъотын слъэкълышт къалэм ренэу сыз-фикъудыищтыгъэ. Джащ къы-хэкълэу я 7-рэ классыр къы-зысэху нэужым чылэм сыдэкълэ Краснодар сыкълуагъ.

Илъэсыбэ тешлэжыгъэу сикъоджэ гупсэ ицылф гъэ-шуагъэ сыхуэгъ, ащ лъэшэу сырэгъушхо.

Ремесленнэ училищыр

1959-рэ илъэсым къоджэ илъэсибл еджаплэр къызысэ-ухым, Краснодар сыкълуагъ.

Сынахыжыгъэу Рэмэзанэ район гъэзетым журналистэу шылажэщтыгъ ыкли монтаж техникумым сычлахъэмэ нахы-шлэу къысылуагъ. Къуаджэу Пэнэжыкъуае фэтэрэу щу-фытыгъэм сици унашхо къыс-фишылгъ ушэтынхэм дэгъоу зафэзгъэхъазырынэу.

— Краснодар уцеджэнэу уфамэ, уишхыпкъэу зыбгъэ-хъазырын фадэ, — икълэхым къысылуагъ ащ.

Зэш-зэшпхуэхэмкълэ зэкълэми лъытэныгъэ ин ащ фэтшыщтыгъ ыкли семыдэлун сыфитыгъэп.

Зызгъэхъазырынэу езгъэ-жыагъ, ау сшхъэ зи кыхъэ-рэп, сызыфаери, сищылэгъэри икъоу къызгурылорэп. Монтаж-ник сыхунэу ащ фэдизэу сы-фэягъэп. Сыдэу щытми, икъоу зызгъэхъазырынэу хуэгъэп ыкли сычлэхъэшхуэгъэп.

Джы, илъэсыбэ тешлэжыгъэу ащ сызегупшысэхъэкълэ, арэушхуэ зэрэхуэгъэмкълэ сыкълэгъожырэп. Илъэс 16 нахъ умыныбжыгъэу щылэныгъэм теубытагъэ хэлъэу зыгорэ къышхыгъэхунэу, къыб-гурылонэу хуэрэп.

Икъоу сишлэигоныгъэхэрэи зэхэсымыфышхуэхуэ сыхэтыгъ, ау къуаджэм, сыд зэхъуки, къэзгъэзэжыгъэу сыфэягъэп. Документхэр ремесленнэ учи-лищым естынхуэу сыгу къэкълыгъ.

Шыпкъэ, токарэу е слесарэу сыхуэнэу сыфэягъэп, ау ахъ-щэ зэрэтымилэм кыхэкълэу нэмькълэ еджаплэу сычлэхъан слъэкълэу щытыгъэп. Ремес-леннэ училищым щеджэхэрэп

къэралыгъом ылыгъыгъэх: непэ цэ агъашхэщтыгъэх, шлэшэ гъэ-нэфагъэ къащалэщтыгъ. Шып-къэ, общежитие илагъэп.

Поселкэу Яблоновскэм иура-мэу Полевоим тет унэ цыкълум сисыгъ. Ар сятэшыпхуоу Хъам-цыу ыкъоу Азмэт иягъ. Ащы-гъум илъэс 45-рэ нахыбэ ащ ыныбжыгъэп. Ренэу рэхъатэу, цыфышлэу зэрэщытыгъэр рэ-зэныгъэ фысылэу сыгу къэкълы-жы. Аужыпкъэм игъом сы-къэмыкълэжыгъэмэ зи къысыл-щтыгъэп. Пчэдыжырэ жъэу сыкъэтэджын фаеу хуэщтыгъэ пчэдыжышхэм сыхэмыныным фэшл. Псыхуоу Пшызэ нэс лъэ-сэу километритлум ехуэ скълун фэягъэ трамваим сынэсыным пае. Етланэ чылысым пэчы-натлэу щыт училищым а трам-ваимкълэ сынэсыщтыгъ. Ятлонэрэ илъэс еджэгъум заводэу Се-диным ыцлэкълэ щытым прак-тикэ тагъакълэу рагъэжыагъ. А илъэситлур пкълэ зимылэу клоды-гъэ илъэсхуэу плытэ хуэшт. Седжэщтыгъэ, ау предмэтэу тклущтыгъэхэр хъатэу къэсшлэ-жыхэрэп. Къэсшлэжырэ за-къор гъучыр бэрэ зэрэзэпыт-хыщтыгъэр, станокхэм нэлъуасэ зызэрафэтшыщтыгъэр ыкли нэ-мыкълэр ары.

Тлэкълэ-тлэкълэуэ къэлэ шылаклэм сесэу езгъэжыагъ. Охътэ пыер зыдэгъэкълэшт ныбджэгъухэри силэ хуэгъэх. Училищым ду-ховой оркестрэу щызэхъагъагъ, сэри ащ сыхэлажыгъэу сыублагъ. 1917-рэ илъэсым ыпэкълэ къэ-лэ оркестрэм хэтыгъэу лы хэкълотагъэ горэ училищым иор-кестрэ ипэшагъ. Ащ бэрэ ыгу къэкълэжыщтыгъ:

— Екатеринодар ивокзал бэрэ оркестрэм къыщыригъалоу кыхэкълэщтыгъэ. «Фыжхэм» къалэр заштэкълэ, «Боже, царя храни» зыфилорэ музыкэмкълэ тапэгъокълэщтыгъ, «Плыжхэр» къэсыхэмэ, «Интернационал» тапэгъокълэщтыгъ.

А лъэхъаным еджэным на-хы нахыбэу музыкэм ты-пыллыщтыгъ. Бэрэ музыкаль-нэ училищым секълуалэти, сту-дентхуэ ащ щеджэхэрэм ся-хуапсэу салыплэщтыгъ. Му-зыкальнэ театрэм инспектаклэ-хэмэ сяпллыщтыгъ. 1961-рэ илъэсым училищыр къызэрэ-сыухыгъэр къэзыушыхъатырэ ат-тестатыр къысатыгъ, слесарь сызэрэхуэгъэмкълэ ятлонэрэ раз-рядыр къысфагъэшхошагъ ыкли Сединым ыцлэкълэу щыт заводым сагъэкълуагъ.

Заводэу Сединым ыцлэкълэу щытыр

Сыда «понеделникым» къыкълырэр?

Станокышл заводэу Сединым ыцлэкълэу щытыр а лъэхъаным Краснодар краим ипредприя-тие анахъ инхэм зыкълэ ащы-щтыгъ. «СССР-м къышашылгъ.

Сединым ыцлэкълэу щыт заводыр» — джащ фэдэ гушлэхэр зы-тетхэгъэ станокхэр дунаим ихэ-гъэгу зэфэшхъафыбэмэ алэкла-гъахэщтыгъэх. Рабочэ мин пчъагъэ зыщылажэщтыгъэ за-водым хэбзэшлэхэр члэлъыгъэх, общежитие, ныбжыкълэхэм апае пчыхъэ еджаплэ, клуб, шхаплэ илагъэх.

Сэ сызхэфэгъагъэр гъэцэкълэ-жын лэфшлэнхэр зыгъэцэкълэрэ бригадэу механическэ цехэу N 1-м хахъэщтыгъэр ары. Це-хыр ин дэдагъ. Бригадэр нэб-гыри 8 зэрэхуэщтыгъэр ыкли зэкълэ станокхэм лэф ашлэным лыпллэщтыгъэ. Ахэр зэрэдгъэ-цэкълэжыхэрэм дакълэу жы хуэгъэ пкъыгъохэр клэхэмкълэ зэблэт-хуэщтыгъэх, техникэм ылъэны-къокълэ оборудованием ифэлэ-фашлэхэр дгъэцаклэщтыгъэх. Бригадэм хэтыгъэхэр зэкълэ илъэ-сыбэрэ лэф зышлэгъэ, лэпэлэсэ-ныгъэ ин зыхэлъ цыфэу щы-тыгъэх ыкли сэнэхъатэу кыха-хыгъэм уасэ фашыщтыгъэ. Ра-бочхуэу сыздэлажэхэрэм интел-лигент шыпкъэкълэ узэджен лъэкълэщтыгъэр бэу ахэтыгъэх. Сэ сызэрэныбжыкълэм кыхэкълэу аналэ къыстетыгъ, яклалэм фэдэу къысфэгумэкълэщтыгъэх. Загъори тлэкълэу кыскълэнаклэщтыгъэх, ау ащ гухъэ-гужыныгъэ хэлъыгъэп ыкли шхъакълэу сышыщтыгъэп. Зэ-горэм рабочым ащыщ горэм станокыр ыгъэцэкълэжыгъэу къыс-лэлэу «понеделникыр» къы-фэсхынынэу. Зыфаер къызгуры-мылоу тлэкълэу сыщыти, сыкълэ-упчлэжыныкълэу сызэрэуакълэу пае цехым къышхыслухыи къэз-гъэзэжыгъэ. Рабочхэр щыгъэх ыкли гъэпсэфыгъоу мафэм ыуж лэфым укызыдэкълэжыкълэу блы-пэр нахъ хылыгъэу къызэрэп-щыхуэрэм кыхэкълэу отэ он-тэгъум «понеделникылэ» зэре-джагъэхэр къысалуагъ.

Сипшэрылхэр згъэцаклэ-щтыгъэх. Тлэкълэу зытешлэм чэщ сменэм дежурит сагъэшлэу аублагъ. Сызхэт рабочымэ, це-хым ипашэхэмэ цыхыи лъытэ-ныгъи къысфашлэу рагъэжыагъ.

Ау хуэгъэ-шлэгъэу ладжми таха-фэу хуэщтыгъэ. Загъори лэфшлэн дисциплинэр сыукълэщтыгъэ. Тицех клэлэ ныбжыкълэбэмэ лэф ща-шлэщтыгъ. Чэщрэ лэф зышлэрэ клалэхэм къахэкълэщтыгъэх икълэ-щэн нахыжыгъэу лүклэмэ зы-шлэигохэр. Сэри станок къу-тагъэр згъэцэкълэжырэм фэдэу зысшлыти, ащ лут клалэм тхъа-матэм зыригъэтлупщыти, ипшъа-шъэ дэжэу клэлэщтыгъэ.

Ау ащ фэдэ бэрэ къытха-фэщтыгъэп. Цыфхэм гуеты-

ныгъэ фырялэу лэф ашлэщтыгъэ.

Игорь Комаровыр

Апэрэу нэбгырэ мин пчъагъэмэ апае...

А илъэсхэм зафэзгъэзэжэу зыхуэклэ, анахъэу хэзгъэунэфы-кълэмэ сшлэигоу цыфхэр зэ-фэнэгуиыхыгъэхуэ, лъытэныгъэ зэфашлэу зэрэщытыгъэхэр ары. Псынклэу ахъщэ къалэжыным дэмыгулэхуэ, ялэм езэгъыхуэу цылагъэх. Цыфыр урамым тетэу къызэхъафэмэ, ошлэ-дэмышлэу дэи къэхъумэ лэпылэгъу фэмы-хуэхуэ, къэхуэлагъэр зэрамы-гъашлэу ау сыдми блэкълэщты-гъэхэп. Джащ фэдэу цыфхэр, сызхэтхэр гуфэбэныгъэ хэлъэу къызэрэсфыщтыгъэхэм уасэ фэсшлыщтыгъ.

Общежитием унэ цыкълэу къы-щысатыгъ, силэжыаплэу сомэ 80 хуэщтыгъэ. А ахъэмкълэу мы-дэу ушылэн лъэкълэу щы-тыгъ. Щэджэгъуашхэу зыщыт-шыщтыгъэу шхаплэми чапыч 50 — 60 нахыбэу щытлахыщтыгъэп.

Мы чэзыум сищылэныгъэу хуэгъэ-шлэгъэ ин кыхэхуэхуагъ. Музыкант шлагъоу Игорь Ко-маровым сыукълэу хуэгъагъэ. Бэзэпсибл хуэрэ гитарэм къез-гъэлонэу сыфигъасэу ригъэ-жыагъ. Ащ ыпэкълэу мыдэуу къез-гъалэщтыгъэмэ, сищылэныгъэу къэгъэзэплэу фишылгъэу егъэ-лыгъагъэу хуэщтэп. Ар клэлэгъэ-джэу шлэгъуагъ, музыкэмкълэ, плөпэн хуэмэ, ары апэрэу клэ-лэегъаджэу сфэхуэгъэр. Псынклэу къысылорэр зэкълэу згъэцаклэу езгъэжыагъ, охътэу гъэнафагъэу зытешлэм къызгурылуагъуэ музы-кэр сищылэныгъэу хэпчын умы-лэкълэуу щыщ шыпкъэу зэрэ-хуэрэр.

Гитаристэу сызэрэщытым кыхэкълэу ансамблэу зэфэшхъа-фэмэ сырагъэблагъэу хуэгъэ. Концертхэм сахэлажыгъэу краир къэскулэхэщтыгъэ. Лэфшлэгъу мафэхэри хэсынэн фаеу хуэ-щтыгъэ, лъэлэу тхылыи ястыгъ сы-лукълэу сшлэигоу. Ау сыкълэуа-гъэкълэуэп, сыда плөмэ илъэ-ситлэу нахъ мымакълэу лэф пшлэн фэягъэ. Джащыгъум лэфшлэплэм сымыкълэжыгъэхуэ езгъэжыагъ ыкли мээитлэу зытешлэм зэрэхэсынэ-рэм фэгъэхыгъэу статьякълэу сыкълэуагъэкълэу.

Щылэныгъэр гъэшлэгъонэу зэхэлъ. Ылэу иллыр, къэхуэплэ-щтыр зыми ышлэрэп. Сэри илъэс 60 сызэрэхуэрэм ехуэплэу (ащыгъум Урысыем инароднэ

артист сыхуэгъахуэу щытыгъ) мы завод дэдэм торжественнэу къы-щысатыжыгъагъ Урысые Фе-дерацием культурэмкълэу гъэхъэ-гъэ инэу щысшыгъэхэм апае Сединым ыцлэкълэу щыт шлэ-хъафтыныр. Шыпкъэ, заводым ипашэхэмэ, ащ шылажэхэрэ-ми ашлэщтыгъэп сэри зэгорэм ащ лэф зэрэщысшлэгъагъэр. Лэфшлэныкълэу тхылыи цыкълэу зэ-рэхэсынэрэм пае сызэрэлуагъэ-кълэуэп къызыдатхэгагъэр зя-сэгъэлэжыгъум, зэкълэми агъэшлагъо икълэу.

Нэужым сшыпхуоу Сэламэт (ишхъэгъусэрэ ежыыррэ а лъэ-хъаным поселкэу Пашковскэм дэсыгъэх) дэжэу сыщыпсэунэу хуэгъагъэ. Гитарэм дэгъу дэ-дэу а лъэхъаным ехуэплэуу къез-гъалэщтыгъ. Клэлэу ныбжыкълэхэр ренэу сифысагъэх, ахэм салы-тэщтыгъ ыкли «блатной» зы-фалорэу ордэхэм афэдэхэр къа-тлэщтыгъэх. Карасунскэу псы-гъэпскыллэм мэфэу реным ты-щылэщтыгъ, пчыхъэрэу къызы-щышхуэхэрэу гупчэм тыкълэщтыгъ. Ащ зыщылдгъэблэхыщтыгъ, зэкълэу тлэу илэу фэдэуу къытшыху-щтыгъ. Тыныбжыкълэуэти, ты-щынэнэуу тлэщтыгъэп, ау ныб-джэгъуныгъэр дгъэлэплэщтыгъ. Пчыхъэу горэм клэлэу зэлэуцужы горэм тыхэлэжыагъэти, мили-циер къызэрэтлэыхуэрэр зы-зэхэтэхым, ащ лъыпытэу Паш-ковскэр къэтыбгъыни, Шъачэу зед-гъэхыгъ. Фэтэр горэу тыубы-ти, зыдгъэпскыллэуу хым ты-кълуагъ. Карт тешлэмэ, тыгъэм зедгъэумэ, ордэхэр гитарэм къыдатлэхэзэу зыдгъатхэщтыгъ. Ошлэ-дэмышлэу милиционеритлэу къытэкълэулагъ. Тызшыщыр, ты-кълэуэтигъэр зэрагъэшлэнхэм пае упчлэхэр къатыщтыгъэх, етланэу паспортхэр къэдгъэлэ-гъонхуэу къыталуагъ. Ау пас-портхэр тлыгъыгъэхэп, мили-цейскэу пунктэу хым лутым ташагъ. Ащыи упчлэуу кышхы-татыгъ. Милиционерхэм анахъ лэнэтлэу ин зылэу ахэтыр къы-сэпллы къылуагъ.

— Гитарэм къеогъэлэушхуэ? Сэри тлэкълэуу къэсэгъалоу ыкли имэкълэуагъэр сыгу рехыхы. Къытфегъалобау зыгорэ.

— Къэсэгъэлэушхуэу адэ, — еслэу сегугъуэу къезгъалоуу ез-гъэжыагъ.

Милиционерым ыгу зэрэри-хыгъэр кыхэщыгъ, микрофоныр къыгъэуцуи, репродукторыр хи-гъани, зэрэплэжэуу зэхэхуэу къезгъэлонэуу къысылуагъ. Джащ тетэу нэбгырэ мин пчъагъэу хуэрэмэ апащхъэу такыкълэу 30 фэдизрэу гитарэм къезгъэлэуагъ. Ащ нэужым милиционерхэм тыкълэуу щыжыгъэу, ау Шъачэу къэтыбгъынэнэуу къыталуагъ.

Уахътэрэу клэщтыгъэ. Гитарэр симыгъусэу лъэбэкълэуу сыдзы-жыщтыгъэп. Трамвайми, ура-мыми къащезгъэлонэуу слъэкълэ-щтыгъэ. Сичылэу гупсэу сыкълэми, загъорэу концертхэр къэсты-щтыгъэх.

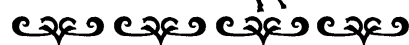
Джащ тетэуу сыныбжыкълэуу клэщтыгъэ. Сищылэныгъэкълэу а илъэсхэм анахъу сынасыпышлуа-гъэу сэлъытэ. Шыпкъэу, нэмькълэу къэгъэзэплэуу сищылэныгъэу фэ-хуныгъэкълэуу мэхуэу, ау сыкъэз-гъэнажыгъэр ныдэлъф мэкълэ-мэхэм ялъагъу.

(Джыри къыкълэуыкълэу).

НЭХЭЕ АСЛЪАН ИЮБИЛЕЙ ФЭГЪЭХЫГЪЭ КОНЦЕРТ

Тильэпкъэгъухэр зыщип-сэурэ хэгъэгъухэм ащызэлъашлэрэ композиторэу, Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо орэдыло-къэшъокло ансамблэу «Ислъамыем» ихудожественнэ пашэу, Урысыем инароднэ артистэу Нэхэе Аслъан илээс 70-рэ зэрэхъурэм фэгъэхыгъэ концертхэр Къыблэ шъолъырым щэклох.

афэгъэхыгъэ къэшлыным орэдыр къыщыхадзэ Тыгъужь Асыетрэ Шъымырзэ Казбекрэ. Артистхэм ярольхэр дэгъоу къызэрашлырэм, псэ зыпыт макъэхэр лупклэу зэрэзэхэп-хыхэрэм яшлуагъэклэ оперэм рэхъатэу уедэлэу, шлуагъэ къэзымыхыщт упчлэхэр шъхъэм кыхыэхэрэп.

Хорым хэтхэм къыклэпыкло-рэ къэшлыныр къагъэлъагъо. «Тыгъэр пшъыгъэ...» — джары авторыр ащ зэреджагъэр. Къыхэзыхэрэр Хъокло Сусан, Къумыкыу Шамсудин, Шъымырзэ Казбек. Гум ихыкылар, щылэныгъэм къызыдихырэ лопыгъохэр артистхэм къалатэ. Нэмыкл едзыгъохэм Агъырджанэкъо Саньет, Мэщбэшлэ Саидэ, Гошлэ Светланэ, Гъонэжыкыо Азэ, Зеклогъу Рус-

Щылэныгъэр зыгъэдагъэрэм фэкло

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние исимфоническэ оркестрэ ипчыхъээзыхахъэ зезыщгъэ музыковедэу Ирина Шилько ипэублэ гуцылэ къызэрэщыхигъэщыгъэу, композиторыр усэным пае гупшысэн фае. Орэдышъоу къыхыхыщтыр гум къыщэжъэшъ, зеушъомбгъу. Къэзыуцухэрэ дунаим халпъээ, музыкальнэ лэмэ-псымэхэр ынэгъу къыклэуцох. Мэкъамэхэр зэгъафэгъэхэу ытхынхэм ыпэкклэ композиторыр хэцэтыклэу къыхэкы. Къэлэмыпэр тхэным фигъэхъазырыгъэу къызыщыхуклэ, дунаир клым-сым хъугъэу ылытэзэ апэрэ нотэхэр тхъапэм регъэклух.

Нэхэе Аслъан произведениер ыусынэу зыфэжъэкклэ, илэныкыо гупсэу Джэджэхаблэ, ихэку класэу Адыгеир, лъэпкъыбэ зыщипсэурэ Урысыер, лэкылб хэгъэгъухэу адыгэхэр зэрысхэр инэплэгъу къыклэуцох. Янэу дунаир зыхъожыгъэр ышъхъагъ итэу ылэ шъабэхэу зэлъагъэхэр ышъхъашъоу къызэрэщифэщтыгъэхэр къышлэжъызэ, адыгэ фольклорым куоу хэгупшысыхъэ...

Ары. Лъэпкъ фольклорым лоп дишлэзэ, Европэм икультурэ хэхъэгъэ музыкальнэ произведениехэр Аслъан ыусыгъэх. Грецием, Търкуем, Иорданием, Италием, Англием, Израиль, Абхъазым, Урысы-

ем икълэ шъхъалэхэм, нэмыкхэм ансамблэу «Ислъамыер» ащылагъ, А. Нэхайм ипроизведениехэр ащигъэжъынчыгъэх.

Репсодиеу «Хъагъэуджым изэфаклор», поэмэ-репсодиеу «Къолэныр», ижырэ орэдхэу «Щырытлымыр», «Гощэгъэгъым игыбзэр», нэмыкхэри оркестрэм пае зэригъафэгъэх. «Пщыналъэм» къыщилуатэрэм уедэлэу, щылэныгъэ гъогоу композиторым къыклэгъэр зэбгъашлэ пшлоигъоу илээс чыжъэхэм зафэгъагъэ. Сыда уахътэм къыуилоштыр?

Апэрэ оперэр

Адыгеим икомполиторхэмклэ апэрэ оперэр Нэхэе Аслъан ыусыгъ. Композиторыр Тбилиси щеджээ дунэе класикэм хэхъэрэ произведениехэм лоп адэзышлэхэрэм алу-клэщтыгъ. Лъэпкъ шлэжыр игупшысэхэм ащыпхырищыным пылэу музыкэмрэ уахътэмрэ зэ-

рипхыщтыгъэх. Мэщбэшлэ Исхъакъ ироманэу «Бзыикъо заом» техыгъэ оперэр ытхынэу А. Нэхайр зыфэжъэм, къыдэхуштыр ымышлэпэщтыгъэми, ишлэныгъэ зэрэхигъахъорэм клуачлэ къыхилхъэщтыгъ.

Оркестрэм пае А. Нэхайм ыусыгъэ произведениеу «Уджыр» къэшъо мэкъамэу щыт. Филармонием исимфоническэ оркестрэ ар къыригъалозэ, Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артистэу Мышъэ Андзаур пщынэмклэ орэдышъор къыхидзагъ. Дирижерэу, Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артистэу Аркадий Хусниаровыр оркестрэм ипашэу музыкантхэм тядэлэу, Мышъэ Андзаур тигъэгъушлуагъ. Пщынэо ныбжыкълэм орэдышъор «ыцунтхэрэп», композиторым гупшысэу хилхъагъэр къыпллыгъэлэсызэ, ылапэхэмклэ пщынэр дахэу егъэжъынчы.

Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артисткэу Ольга Мамикъян симфоническэ оркестрэм бэшлагъэу хэт. Произведение анахъ кынхэр скрипкэмклэ къыригъалохэу бэрэ тэлэгъу. Бзэпсхэм макъэу къапкъырыкыларэм уедэлэу, О. Мамикъян ылапэхэр зэригъэлорышлэхэрэм уяплэ. Сэнаушгъэу

хэлъыр илофшлэн къыщилотэн зэрильэкларэм ор-орэу уасэ фэошъы.

Псэ зыпытым уедэлэуэ...

Оперэу «Бзыикъо заор» апэрэу республикэм и Къэралыгъо филармоние къызыщэгъэлъагъом, искусствэм илофышлэхэри ахэтэу, еплыкылау ялэр зэдгъашлэ тшлоигъоу бэмэ гуцылэгъу тэфэхъугъагъ. Композиторым къыщытхуыгъэхэм ацлэ къетлогорэп. Къэзыубыгъэхэм ягугъу къэтшыныр нахышлу. Культурэм илофышлэу редакцием къэклуагъэм игупшысэхэм адедгъэштэн тымылэкклэу къытфилотагъэр гъэзетым къыщыхэтыутыгъэп.

лэан, Уджыхъу Руслэан, фэшъхъаф артистхэри ахэлажъэх. Шъымырзэ Казбекрэ Мэщплэ-къо Дариетрэ зэгъусэхэу къашырэм, пшъашъэр зэрэтыгъурэм, нэмыкхэм уяплэызэ, нысэщэ джэгъушхом артистхэм укыхащэ.

— Щылэныгъэр зэрэпкылау-тэрэр, лъэпкъ шэн-хабзэхэр зэрэмыклодхэрэр, заом къыхэкхыжыгъэхэм янеушрэ мафэ нахышлу зэрэхуштыр оперэм иклэух къыщысэлэуатэ, — игупшысэхэм ташегъэгъуазэ Нэхэе Аслъан. — Симфоническэ оркестрэм, «Ислъамыем» иартистхэм концертным ялахышлу хашыхъагъ.

...Пчыхъээзэхыхэр къызарухым Нэхэе Аслъан пчэгум

Орэдылохэм амакъэхэр пэшлорыгъэшъэу дискым тыратхагъэу, псэ зыпытым оперэм цыфхэр еплыгъэхэу зылытэхэрэм тядэлэуштыгъ. Адедгъэштэн зэрэтымылэкларэм фэшл къыклэпы-клошт къэгъэлъэгъоным еплынхэу тядэлэуштыгъ.

Симфоническэ оркестрэм джырэблагъэ Мыекыуапэ къыщытыгъэ концертным къэралыгъо ансамблэу «Ислъамыер» хэлэжъагъ. Ашугым икълэбархэм

къыхыи, симфоническэ оркестрэм идирижерэу Аркадий Хусниаровым лоплэ рищэкыгъ, зэкклэ артистхэм, залым члэсыгъэхэм «Тхъашъуегъэпсэу» ари-ложыгъ.

Комполитор цлэрылоу Нэхэе Аслъан итворчествэ фэгъэхыгъэ концерт Адыгэклалэ Юныгъом и 27-м щыклошт.

САХЫДЭКЪО Нурбий.
Сурэтхэр концертным къы-щытырахыгъэх.

Адыгеим ищытхъу щало

турэмклэ иминистрэ игуадзэу Шъэуап-цэкьо Аминэт. — Шэныгъэм епхыгъэ зэлүклэхэм тиреспубликэ ыцлэклэ Паштэ Мадинэ ахэлажьэ. Адыгэ Iэмэ-псы-мэхэм якъэгъэлъэгъон Нэгъуцу Аслъан пэцхэныгъэ дызэрехъэ. Тиансамблэ цэрылоу «Ислъамыер» концерт хэхы-гъэхэм ахэлажьэ. Фестивалым Адыгеим ищытхъу шало.

Мэфэкл гэшлэгьон хьуцт

— Адыгэ щыуашэм имэхъанэрэ идэхъагъэрэ цыфхэм альгыгъэлэсынхэм фэш! мэфэкыр игъэклотыгъэу тшыныр нахъ къесэгъэкълу. Тэ, адыгэхэм, шэн-хэбзэ дэгъухэр тилэх. Ахэр тизэхыхъхэм къащыдгъэлтагъохэзэ, къыддэ-псэурэ лъапкъхэм тикультурэ нахышлоу ядгъэшлэн фæе. Джачыгъэм лъытэныгъэу зэфытилэр пэтгът, зэмзысгъыныгъэ юфыгъохэр, бырсырхэр къытхэтэджэштхэн.

— Ащ сышыгыуаз. Сэ кыхызгъэщынэу сызыфаер адыгэмэ яшэн-хабзэхэр икьоу искусствэм ыбзэкIэ кызэрэтымылуатэхэрэр ары. Адыгэ шыуашэм и Мафэ шыухэр, джэгуклэ гъэшлэгъонхэр ищыкIагъэхэба? Адыгэ шыуашэр шыум чыхгъэу, адыгэ быракыр гыгъэбыдэтэу зыплэгъуклэ макIа үзэгупшысэщтыр?

— Аслъан, зэхэщэкю купым ухэт. Уигущылэ зэхахырэба?

— Сытхуаурыхуу гээсэтэджэхэм кьашэ-
рэмыхуу, снэнатлэ сызылухуагээр бэшлагьэп.
Концертхэм тахэлажьээз, уахтэр псынклэу
макло. Адыгэ шьуашэм и Мафэ илээс кьэс
зэхэтцэштмэ, зэпымыоу лэф зышлэрэ зэхэцкéo
куп тилэн фаеу сэлътэгэ. Нэбгырэ пэлчэ зыфэ-

Къеблагъ Мыекъуапэ, Астемыр!

орэдхэр кээсэлөх. Тьдэ сышылэмь, адыгэмэ аусыгъэ орэдхэр адыгабзэкIэ кы-хэсэдзэх. Сымышлэрэ тилъэкпкэгъухэр залышхом чIэхсху Iэгү кыисфытеоху кыхэкIы, — кьелуатэ Апэнэс Асте-мыр.

Артист цэрылоу Тутэ Заур иконцерт-хэм адыгэ оредхэр кьащилозэ, тэ, зэлэпкэгьухэм, цысэшлу тфэхьу. А. Анэ-нэсыр мэкъэ дахэ зилэ артист ныбжыкылэу зыкьызылузыхыгэмэ ащыц. Адыгэ Республикэм культурэмкэлэ и Министерствэ иотдел ипашэу Шэуджэн Бэлэ тызэрэшигэгьозагьэу, Анэнэс Астемыр тыгьуасэ гушыгьэу фэхьугь. Мыекьуапэ кьызырэклоштым артистыр дэгүлэ. Кьэшьокло ансамблэхэр, оредыло куп-хэр концертм хэлэжьэштых.

— Адыгэ шуашэм и Мафэ Мые-
кьуапэ зэрэцаггэмэфэк'ыштым сегъэгү-
шхо, — кьелуатэ Апэнэс Астемыр. —
Сэри ац ордэхэр кьыщыс'юнхэу зыс-
гъэхъазыры.

Къеблагъ мэфэклым, Астемыр! Уиорэд-хэм тигуапэу тядэлүшт, уиконцерти теплӀышт.

Сүрэтым итыр: **Апэнэс Астемыр.**

**Нэклүбгьор зыгъэхъазырыгъэр
ЕМТІЫЛЬ Нүрбый.**

Хэутыным
узшык|этхэнэу щыт
уахьтэр
Сыхьатыр 18.00
Зыщык|этхэгьэхэ
уахьтэр
Сыхьатыр 18.00